

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
SOCIALINĖS POLITIKOS FAKULTETO
PSICHOLOGIJOS KATEDRA

INGA BAGDŽIŪNAITĖ
(TEISĖS PSICHOLOGIJOS MAGISTRAS)

ŽINIASKLAIDOJE PATEIKIAMOS INFORMACIJOS APIE TEISMŲ VEIKLĄ
YPATUMŲ ĮTAKA PILIEČIŲ PASITIKĖJIMUI TEISMAIS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: doc. Dr. A. Laurinavičius

Vilnius, 2011

TURINYS

PRATARMĖ	4
SAVOKOS	6
1. ŽINIASKLAIDOJE PATEIKIAMOS INFORMACIJOS APIE TEISMŲ VEIKLĄ YPATUMŲ SAŠAJA SU PASITIKĖJIMU TEISMAIS TEORINĖ ANALIZĖ	7
1.1. Teismų sistema šiuolaikinėje Lietuvoje ir pasitikėjimo samprata	7
1.1.1. Teismų sistema šiuolaikinėje Lietuvoje.....	7
1.1.2. Pasitikėjimo samprata.....	9
1.2. (NE)Pasitikėjimo teismais problematika.....	12
1.2.1 Veiksniai, darantys įtaką pasitikėjimui teismais	13
1.3. Žiniasklaida ir jos samprata	17
1.4. Žiniasklaidoje pateikiamos informacijos įtaką pasitikėjimui teismais.....	18
1.5. APIBENDRINIMAS.....	24
2. ŽINIASKLAIDOJE PATEIKIAMOS INFORMACIJOS ĮTAKOS ŽMONIŲ PASITIKĖJIMUI TEISMAIS TYRIMAS	27
2.1. Tyrimo problema, tikslas ir uždaviniai.....	27
2.2. Tyrimo metodika.....	28
2.2.1. Tyrimo dalyviai	28
2.2.2. Tyrimo metodas.....	29
2.2.3. Tyrimo eiga	32
2.3. Tyrimo rezultatai.....	32
3. ŽINIASKLAIDOJE PATEIKIAMOS INFORMACIJOS ĮTAKOS ŽMONIŲ PASITIKĖJIMUI TEISMAIS TYRIMO REZULTATŲ APTARIMAS.....	43
IŠVADOS.....	46
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	47
SANTRAUKA.....	51
SUMMARY	52
PRIEDAI	53
1 priedas. „Neutralus“ straipsnis.....	53
2 priedas. „Neteisingas sprendimas“ straipsnis	54
3 priedas. „Teisingas sprendimas“ straipsnis	55
4 priedas. „Susikompromitavęs teisėjas“ straipsnis.....	56
5 priedas. Anketa	57

PRATARMĖ

„Teisingumo dievaitė vienoje rankoje laiko kardą, kitoje svarstyklės, kuriomis turi tiksliai pasverti kiekvienos šalies kaltę. Jos akys užrištos – jai nesvarbu, kas prieš ją stovi. Jai svarbi tik teisybė.“

Viktoras Justickis

Kiekvienos šalies kiekvienas pilietis tikisi, kad justicija priims jam teisingą sprendimą, sprendimą teisingą visai visuomenei, nes visąlaik justicija asocijavosi ir asocijuojasi su teisingumu. Pasitikėjimas teismais kyla iš piliečio subjektyvaus įvertinimo, ar priimtas vienoks ar kitoks sprendimas yra teisingas (V. Justickis, 2003). Taip pat, pasak L. Juozaitienės (2006), pasitikėjimą valstybės institucijomis didina piliečių socialiniai santykiai, per kuriuos jis pasijunta svarbia visuomenės dalimi, aktyviai dalyvauja visuomeniniame gyvenime.

Tačiau pastaraisiais dešimtmečiais demokratinėse valstybėse vis garsiau ir garsiau prabilstama apie piliečių nepasitikėjimą valdžios institucijomis, itin teismine valdžia – teismais. Nepasitikėjimo teismais priežastys nagrinėjamos ne vienerius metus. Valstybėse atliekami statistiniai tyrimai dėl nepasitikėjimo, kasmet bandoma iširti, kiek piliečių pasitiki ir kiek nepasitiki teismais. Lietuvoje nuo 1998 metų vykdomi kasmetiniai tyrimai, kuriais nustatomas pasitikinčių teismais piliečių procentas. Pasitikėjimą teismais lemia įvairūs veiksniai, nuo socialinio statuso, lyties, etniškumo (Česnaitytė, 2004; Greene, 2007), skirstymo ir procedūrinio teisingumo vertinimų (Burke, Leben, 2009; Holtz, Harold, 2009; Tyler 2001) iki žiniasklaidos priemonių (Baird, Gangl, 2006; Bogoch, Holzmen – Gazit, 2008; Burke, Leben, 2009; Ramirez, 2008). Kaip žinoma, šiandieniniame visuomeniniame gyvenime žmogus nebeįsivaizduoja savo gyvenimo be žiniasklaidos priemonių, ypač televizijos. Žiniasklaida yra grandis, komunikavimo priemonė tarp valstybės institucijų ir visuomenės. Visi į valdžią pretenduojantys politikai, partijos ar kitos interesų grupės žino, kad bus pastebėti tik tada, kai reprezentuos save žiniasklaidos priemonėse. Taip pat politikai žiniasklaidos priemonių pagalba siekia formuoti piliečių nuomonę bei pilietis visada žinos, ką veikia valstybės institucijų pareigūnai, tik tada, kai apie šią veiklą informuos žiniasklaida, mūsų ketvirtoji valdžia. Taigi yra aišku, kad žiniasklaida yra vienas iš svarbiausių veiksnių formuojančių piliečių nuomonę apie valstybės institucijų tarnautojus, tarp jų ir teisėjus, bei apie jų veiklą.

Tačiau kyla klausimas, kaip veikia žiniasklaidoje pateikiama informacija visuomenės nuomonę apie teismus, teisėjus, jų vykdomą teisingumą, kokia informacija daro įtaką nuomonės formavimui. Juk šiandieniniai įvykiai Lietuvoje, kai žiniasklaida vis dažniau praneša apie nusižengusius teisėjus: „Neblaivus teisėjas iškeikė žurnalistus“, „Neblaivus vairavęs teisėjas atleistas iš pareigų“, Parašų klastojimu įtariamą Kauno teisėjas galėjo paleisti ne vieną nusikaltėlį“,

„Teisėjų nuodėmės – viešos ir nutylimos“, „Teisėjai virto teisiamaisiais“ ir kiti skandalingi straipsniai apie teisėjus ir teismų darbą. O „Vilmorus“ atliekami statistiniai tyrimai dėl pasitikėjimo teismais rodo, kad apie 50 % žmonių nepasitiki teismais. Yra aišku, kad Lietuvoje egzistuoja pasitikėjimo krizė teismais. Tai įrodo 2009 metų spalio 5-osios dienos įvykiai, kai Lietuvos Respublikos pilietis D. Kedys nužudė teisėją ir tuomet Lietuvos visuomenė pasidalijo į dvi dalis. Viena visuomenės dalis D. Kedį laikė nusikaltėliu ir žudiku, tačiau žurnalistai dažniau skelbdavo tos visuomenės dalies nuomonę, kuri laikė jį didvyriu, kovojančiu su neteisingumu ir korumpuotais teisėjais.

Žiniasklaida turi galių formuoti visuomenės nuomonę apie teismus ir teisėjus, nes žiniasklaida pasitikima labiau nei teismais (Vilmorus, 2010). Tačiau Lietuvoje buvo mažai analizuojama žiniasklaidos įtaka pasitikėjimui teismais. Apskritai Lietuvoje mažai nagrinėtos pasitikėjimo teismais ir teisėjais priežastys, nuo 1998 metų pastebima visuomenės nepasitikėjimo teismais didėjimo tendencija. Tai tampa vis opesne visuomenės problema. Todėl šio darbo *tikslas* - nustatyti žiniasklaidoje pateikiamos informacijos įtaką žmonių patikėjimui teismais. Juk jei siekiame efektyvesnės ir teisingesnės valdžios įtvirtinimo bei efektyvesnės teisingumo sistemos, turime išnagrinėti visus su pasitikėjimu teismais susijusius veiksnius, o ypač žiniasklaidos įtaką šiam reiškiniui.

SĄVOKOS

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne pateikiamos keturios sąvokos *teismas* prasmės:

- Teisingumo vykdomasis institutas ir įstaiga;
- Teisingumo vykdymas;
- Teisėjai, nagrinėjantys bylą;
- Teismo patalpa.

Pagal Pr. Kuconis ir V. Nekrošius (2000), sąvoka *teismas* gali būti vartojama keliomis prasmėmis:

- Teismu gali būti vadinamas teisėjas arba teisėjų kolegija, nagrinėjantys konkrečią bylą teismo posėdyje;
- Taip pat pastatas, kuriame teisėjai dirba;
- Teismai – sudėtinė teisinės sistemos dalis.

Šiame darbe vadovausimės Nacionalinė Teismų administracijos (2009) *teismo* sąvoka:

- *Teismas* – tai įstatymų nustatyta tvarka įsteigta institucija, kuri vykdo teisingumą.

Žiniasklaida – vadinama „masinėmis“ informavimo priemonėmis, nes žiniasklaida pasiekia masines auditorijas, apimančias milžinišką žmonių skaičių (Giddens, 2005).

Žiniasklaidą sudaro daugybė įvairių formų: televizija, laikraščiai, filmai, žurnalai, radijas reklama ir t.t. Kartais ji tiesiog vadinama masinės komunikacijos priemonėmis.

Pasitikėjimo sąvoka:

Pasitikėjimas – tam tikros lažybos dėl sąlyginių kitų žmonių veiksmų ateityje (P. Sztompka, 1999).

Pasitikėjimas – žmonių pasiruošimas būti pažeidžiamu kito žmogaus veiksmų, pagrįstas lūkesčiais, kad kitas atliks tam tikrą veiksmą, svarbų pasitikinčiajam, nepriklausomai nuo gebėjimo kontroliuoti kito veiksmus (Mayer, 1995; cit. pagal Lount, 2010).

Pasitikėjimas – tvirtas tikėjimas ar pasiklovimas kito žmogaus sąžiningumu, padorumu bei patikimumu (Anderson, cit. pagal Pulokas; 2003).

Šiame darbe vadovausimės R. Žiliukaitės (2006) *pasitikėjimo* sąvoka – pačia bendriausia prasme tai žmonių nuomonė apie kitų veiksmus. Taip pat tai kognityvinis reiškiny, kuris remiasi žmonių pastangomis įvertinti tikimybę, kad kitų veiksmai atitiks jų interesus arba jiems nepakenks

1. ŽINIASKLAIDOJE PATEIKIAMOS INFORMACIJOS APIE TEISMŲ VEIKLĄ YPATUMŲ SAŠAJA SU PASITIKĖJIMU TEISMAIS TEORINĖ ANALIZĖ

1.1. Teismų sistema šiuolaikinėje Lietuvoje ir pasitikėjimo samprata

1.1.1. Teismų sistema šiuolaikinėje Lietuvoje

Justitia est Fundamentum regnorum (Teisė yra valstybės pagrindas, lot.)

Prieš pradėdant detaliai nagrinėti žiniasklaidoje pateikiamos informacijos įtaką pasitikėjimui teismais, būtų tikslinga pirmiausia trumpai išnagrinėti Lietuvos Respublikos teismų sistemos struktūrą ir jos ypatumus.

Iki pat XVIII a. Europos valstybėse dominavo monarchinės valstybės. Visa valdžia buvo monarcho rankose, ši valdžios principą galime apibūdinti Liudviko XIV žodžiais „Valstybė – tai aš!“. Ir tik XVIII a. Š. Monteskjė ir Dž. Lokas pasiūlė valdžių pasidalijimo teoriją, kuri buvo priešprieša iki tol egzistavusiai valdymo formai (Kuconis, Nekrošius, 2000). Ši teorija buvo pagrindas valdžios pasidalijimui, teisminės valdžios ir teismų atsiradimui. Šiuolaikinėje demokratinėje ir teisinėje visuomenėje teismai tapo būtinybe, o nebe atributu. O esminiu bruožu tapo teismų nepriklausomumas nuo kitų valdžios organų.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 str. (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992) įtvirtinta nuostata, kad valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas, Vyriausybė, Teismas. Remiantis šiuo straipsniu galime teigti, kad teismas yra viena iš valstybės valdžios institucijų.

P. Kuconis ir V. Nekrošius (2000) teigia, kad sąvoka teismas gali būti vartojama keliomis prasmėmis. Jie mini, kad teismu gali būti vadinamas teisėjas arba teisėjų kolegija taip pat pastatas, kuriame dirba teisėjai. Tačiau kaip P. Kuconis ir V. Nekrošius (2000) pabrėžia, visada reikia remtis Konstitucija ir teismų įstatymais – teismas yra valstybės institucija, kuri vienintelė vykdo teisingumą.

Tačiau literatūroje rečiau sutinkama teismo sąvoka, norint apibūdinti teismų veiklą, jų struktūrą. Dažniausiai vartojamas terminas teisminė valdžia, kuri apibrėžiama, pagal P. Kuconį ir V. Nekrošių (2000), kaip valstybinės valdžios dalis, kurią sudarančios specialios valstybės institucijos – teismai – turi valstybės suteiktą išimtinę kompetenciją nepriklausomai nuo kitų valdžių ar proceso dalyvių įtakos, įstatymų nustatyta procesine tvarka vykdyti teisingumą ar kitas jai įstatymų pavestas funkcijas. Lietuvoje kaip ir kitose pasaulio šalyse per daugelį metų susiformavo teismų sistema, t.y.

visų veikiančių teismų visuma, šiuos teismus sieja bendri teisminei valdžiai keliami tikslai ir uždaviniai bei teismų veiklos ir organizavimo principai (P. Kuconis, V. Nekrošius, 2000).

Lietuvos Respublikoje teismų sistemą sudaro: Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas, bendrosios kompetencijos teismai (apylinkių teismai (54), apygardų teismai (5), Lietuvos apeliacinis teismas (1), Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (1)) ir specializuoti teismai (apygardų administraciniai teismai (5) ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (1)) (Nacionalinė Teismų administracija, 2009).

Visa teisminė valdžia turi laikytis tam tikrų principų tam, kad būtų maksimaliai tenkinami žmonių poreikiai. Pasak U. Trumpulio (2007) teisės principai yra pamatinės, modelinės nuostatos. Šie teisiniai principai skirstomi į įvairias grupes. Labiausiai akcentuojami yra konstituciniai principai, kurie yra įtvirtinti Konstitucijoje. Todėl toliau trumpai aptarsime kelis konstitucinius principus.

Pirmasis principas - *įstatymui ir teismui visi asmenys lygūs*. Teisės normos vienodai taikomos visiems asmenims nepriklausomai nuo jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų (Kuconis, Nekrošius, 2000). Taip pat tai reiškia, kad visi asmenys turi vienodas pareigas, vienodą atsakomybę už šių pareigų nevykdymą.

Kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą ir *tik teismai vykdo teisingumą Lietuvos Respublikoje*. Pagal teisingumo principą teismo priimtas sprendimas yra teisėtas, jei jis priimtas nepažeidus ir tinkamai pritaikius materialinės ir procesinės teisės normas (Trumpulis, 2007).

Konstitucinis principas – proceso *viešumas* laikomas teisminės valdžios pagrindu. Viešumas skirstomas į: proceso viešumą, bylos medžiagos viešumą. Viešas teismo procesas gali būti tiek proceso dalyviams, tiek tautai. Visi teismo posėdžiai yra vieši, išskyrus atvejus, kai remdamasis proceso dalyvio prašymu ar savo iniciatyva teismas jį paskelbia uždaru. Bylos medžiagos viešumo principas leidžia žmonėms, nedalyvavusiems byloje, susipažinti su išnagrinėtos bylos medžiaga (Kuconis, Nekrošius, 2000; psl. 50).

Taigi Lietuvoje teisminę valdžią sudaro Konstitucinis Teismas, bendrosios kompetencijos ir specializuoti administraciniai teismai. Šios teisminės valdžios esminis bruožas yra jos nepriklausomumas nuo kitų valdžios institucijų, taip pat tik teismai demokratinėse ir teisinėse valstybėse, apimant ir Lietuvą, vykdo teisingumą. Teisingumas vykdomas vadovaujantis pagrindiniais principais. Vadovaudamiesi šiais principais nepriklausomi nuo kitų institucijų teismai turi maksimaliai tenkinti žmonių poreikius. Tačiau kodėl Lietuvoje padėtis negerėja, kodėl vis dar apie 45 % piliečių (2010 m. kovo 5-14 d. "Vilmorus" tyrimas) nepasitiki teismais. Ar tai lemia žmonių patirtis, susidūrus su teisėsauga, žmonių socialinis statusas, išsilavinimas? Ar lemia pats teisėjų vaidmuo, pačios institucijos kaip teisingumą vykdančios prigimtis, juk kiekvienas pilietis

subjektyviai vertina teisingumą? Ar tai pernelyg kritiška žiniasklaida, o gal tiesiog, kaip A. Meilutytė (2008) teigia, Lietuva neturi profesionalių teisės žurnalistų bei laikraščio, skirto aprašyti teisinius įvykius?

1.1.2. Pasitikėjimo samprata

Šiuolaikiniame pasaulyje kai globalizacija lemia, kad žmonės vis labiau priklauso nuo sociumo, kai žmonės suvokia, kad ne likimas, o jie formuoja bendrabūvio erdvę, kai žmonių veikla tapo individualesnė ir mažiau pavaldi nusistovėjusiems vaidmenims, tai pasitikėjimas tapo itin aktualus. Pasitikėjimo poreikis išaugo (Žiliukaitė, 2006).

Pasitikėjimas yra visų užsimezgamų santykių pagrindas. Bet pirmiausia kuo žmogus pasitiki, yra jis pats. *Pasitikėjimas savimi* turi naudą gyvenime, nes pasitikint savimi, savo sugebėjimais, tikint savo galia, individas geriau adaptuojasi darbe, tikslingai ir drąsiai siekia savo tikslo, pasižymi iniciatyvumu, natūraliau reaguoja į socialinės aplinkos pokyčius, lengviau užmezga artimus ryšius su kitais (White, 2009; Žakaitis, Puškorienė, 2007). Tačiau individas skiriasi ne tik savo pasitikėjimo savimi lygiu, bet ir *polinkiu pasitikėti* kitais, tai yra susiję su asmenybės charakteristika, jo patirtimi. Individai, kurie yra labiau linkę pasitikėti kitais, gali palengvinti santykius, grindžiamus pasitikėjimu, darbo vietose (Yakovlevo, Reilly and Werko, 2010). Dėl šių dviejų savybių žmonės net ir toje pačioje situacijoje priima skirtingus sprendimus dėl pasitikėjimo. Tačiau šiais laikais, kai žmonės daugiausia laiko praleidžia sąveikoje su kitais žmonėmis, tiesiogiai bendrauja vienas su kitu, tai aktualiausias pasitikėjimo objektas yra kitas asmuo. Tiesiogiai susidūrę su nepažįstamu žmogumi, mes pirmiausia atkreipiame dėmesį į jo veido bruožus, išraišką ir automatiškai nusprendžiame, ar tas žmogus vertas pasitikėjimo, ar jis yra pavojingas (Porter et al., 2008). Tačiau ne tik pagal išvaizdą mes sprendžiame, ar žmogus yra patikimas. Sztompka (1999) teigė, kad yra trys asmens patikimumo vertinimo aspektai: reputacija, atlikimas ir išvaizda. Asmens reputacija – praeities poelgiai, kiek ir kokiomis aplinkybėmis asmens poelgiai pateisino pasitikėjimą iki šiol, o kiek ir kokiomis nuvylė. Atlikimas yra tam tikras įsitikinimas, kad žmogus gali gerai atlikti tam tikrą darbą ar užduotį šiuo metu (Žiliukaitė, 2006). Socialiniuose santykiuose, kai yra tiesioginis bendravimas, kuris padeda suformuoti nuomonę vienam apie kitą, taip pat atsižvelgiant į įgytą patirtį, turimą informaciją, formuojasi *tarpasmeninis pasitikėjimas*. Kaip Offe (1999) teigia, pasitikėjimas kyla iš praeities, patyrimo su konkrečiais žmonėmis (cit. pagal Uslaner, 2005). Kai mes pažįstame žmogų ir žinome, kad jis laikosi duoto žodžio, tada mes nusprendžiame, kiek ir kokiuose reikaluose galima pasitikėti kitu žmogumi (Uslaner, 2005; Žiliukaitė, 2006). Bet mes dažnai pirmą kartą susiduriame su vienu ar kitu žmogumi, mūsų nesieja joks ryšys, kurio dėka galėtume tiesiogiai paveikti kitą asmenį, ar suprasti jo motyvus bei interesus. Todėl pirmiausia

reiktų kalbėti apie *apibendrintą pasitikėjimą*, kuris, įgalindamas socialinių sąveikų lauką, lengvina nepažįstamųjų visuomenės narių bendravimą ir bendradarbiavimą siekiant tenkinti bendrus tikslus ir interesus (Žiliukaitė, 2006). Pasak E. M. Uslaner (2005), apibendrintas pasitikėjimas vysto tolerantiškumą imigrantams ir mažumoms bei vysto homoseksualų ir moterų lygių teisių palaikymą. Literatūroje yra išskiriami keli veiksniai, darantys įtaką apibendrinto pasitikėjimo radimuisi. Šiuos veiksnius galime suskirstyti į dvi grupes: asmenybės ir socialinius.

Dažnai mes racionaliai apskaičiuojame, įvertiname, kiek išlošime ar pralošime pasitikėdami vienu ar kitu nepažįstamu žmogumi. Pasitikėjimas priklauso ir nuo įsitikinimo, kad kiti žmonės turi tokias pačias pagrindines moralines vertybes. Šis įsitikinimas nesiformuoja dėl patirties, tikėtina joks socialinių sąveikų kiekis neperformuos žmogaus vertybių (Uslaner, 2005). Taip pat lūkesčiai, išankstinės nuostatos, stereotipai, kurie susiformuoja jau ankstyvojoje socializacijoje, daro įtaką mūsų sprendimams (Lount, 2010; Žiliukaitė, 2006). Teigiamą įtaką pasitikėjimui turi ir žmogaus nuotaika. R. B. Lount (2010) rado, kad kai žmogaus įgytos schemas, stereotipai, pasiekiami signalai apie tą žmogų skatino pasitikėjimą, tai teigiamos nuotaikos žmonių pasitikėjimas kitų žmonių atžvilgiu išaugo. Taip pat aukšto socialinio-ekonominio statuso, darbu ir gyvenimu patenkinti žmonės yra labiau linkę pasitikėti kitais žmonėmis nei tie, kurie kenčia skurdą, nedarbą, diskriminaciją, yra nepatenkinti savo gyvenimu (Žiliukaitė, 2006).

Tačiau ne tik asmeninės charakteristikos turi įtakos pasitikėjimo formavimuisi, bet ir socialinė aplinka, kurioje žmogus auga, mokosi, dirba. Joje yra gaunama informacija, kurios dėka formuojasi žmogaus stereotipai, nuostatos, visa asmeninė patirtis. Todėl nemažai mokslininkų pabrėžia neformalių socialinių tinklų (tiesioginio bendravimo su šeimos nariais, draugais, kaimynais, pažįstamais) vaidmenį formuojantis pasitikėjimui (Žiliukaitė, 2006). Taip pat svarbu, ar žmogus jaučia, jog jo teisės yra saugomos ir tinkamai ginamos valstybės institucijų: seimo, teismų, gydymo ar švietimo įstaigų. Netgi valstybės valdymo forma daro įtaką žmonių pasitikėjimui. Kaip R. Žiliukaitė (2006) teigia, „demokratinėse visuomenėse pasitikėjimas nepažįstamais žmonėmis ir kooperavimasis su jais bendrai veikti turi nepalyginamai daugiau galimybių pasiteisinti ir duoti naudos.“ (p. 214). Nes totalitarinėse visuomenėse, valstybė siekia kontroliuoti visas žmonių gyvenimo sritis. Taigi valstybės valdymo forma, valdžios institucijos turi įtakos žmonių pasitikėjimui kito žmogaus atžvilgiu.

Dar viena pasitikėjimo forma, kai pasitikima valstybės institucijomis vadinama *politiniu pasitikėjimu*. Šiam pasitikėjimui turi įtakos žmonės, atstovaujantys vieną ar kitą instituciją. Jei mes pasitikime jais, tai pasitikime visa institucija. Pasak B. W. Terwel ir kt. (2010), žmonės priims ir palaikys politinės valdžios sprendimus, net kai jie stokoja žinių įvertinti sudėtingus politikos sprendimus, jų pasekmes, tada, kai sprendimo priėmėjus laikys patikimais. Taip pat žmonės yra linkę pasitikėti valdžios institucijomis, jei jie tiki, kad institucijų veikla yra reguliuojama aiškiai

teisinių normų bei už šių normų laužymą valstybės tarnautojai yra baudžiami (Žiliukaitė, 2006). To pasekoje, valstybės piliečiai paklusta įstatymams be prievartos.

Taigi, šiais laikais demokratinėse valstybėse, kai žmonės vis labiau priklausomi nuo sociumo, kai jie priversti kasdien sąveikauti tarpusavyje darbe, gatvėje, parduotuvėje, šeimoje, kai kasdien yra užmezgami nauji santykiai, itin aktualus tapo pasitikėjimas, kuris yra visų santykių pagrindas. Yra išskiriamos kelios pasitikėjimo formos. Tai tarpasmeninis pasitikėjimas, apibendrintas pasitikėjimas, politinis pasitikėjimas. Visų pasitikėjimo formų kūrimas priklauso nuo daugelio dalykų, nuo paties pasitikinčiojo, nuo jo polinkio pasitikėti kitais žmonėmis, nuo jo lūkesčių ir interesų, nuo jo patirties, nuo nuotaikos, nuo turimų stereotipų apie kitus, netgi nuo socialinio-ekonominio statuso. Taip pat priklauso nuo patikėtinio (žmogaus, kuriuo kas nors pasitiki) išvaizdos, jo suinteresuotumo, noro būti patikimu, jo reputacijos. Žmonės jaučiasi saugiau ir gali lengviau pasitikėti kitais, kai demokratinėse valstybėse egzistuoja teisinės normos, už kurių pažeidimą asmenys yra baudžiami. Šiame darbe svarbiausias yra politinis pasitikėjimas, pasitikėjimas teisine institucija – teismais. Tai yra itin aktuali problema Lietuvoje, nes pastarąjį dešimtmetį yra pastebima nepasitikėjimo teismais lygio didėjimo tendencija, vis daugiau piliečių nepasitiki teismais ir kitomis teisėsaugos ir teisėtvarkos institucijomis. Kaip nepriklausomas šalies dienraštis „Lietuvos rytas“ (2010, Nr. 266) skelbia, teismais pasitiki tik 14,5 % Lietuvos Respublikos piliečių, o nepasitiki 50,2 %. Todėl toliau bandysime aptarti pasitikėjimo teismais problemą, kas daro įtaką pasitikėjimui šia teisine valstybės institucija.

1.2. (NE)Pasitikėjimo teismais problematika

„Stiprindami žmonių pasitikėjimą teismais, mes stiprinsime jų pasitikėjimą valstybe“

Lietuvos Respublikos prezidentė Dalia Grybauskaitė

Teismas yra teisminė valdžios institucija, kuri nesiekia populistinių tikslų, plačiuoju požiūriu teismo, kaip ir kitų valdžios institucijų priedermė – tarnauti visuomenei (Valančius, 1999). Norint, kad teisminė valdžia toliau veiktų ir atliktų savo funkcijas, visuomenė turi pasitikėti teisminės valdžios institucija – teismais (Benesh, 2006). Tačiau pastarąjį dešimtmetį Lietuvos piliečiai vis labiau išreiškia nepasitikėjimą teismais. Statistiniai duomenys rodo, kad nepasitikinčiųjų teismais procentas padidėjo (1999 m. – 42,5 %, o 2010 m. – 50,2 %) (Vilmorus, 2010). Tai rodo, kad vis daugiau piliečių tiki, jog teismai neapsaugo jų itin svarbių interesų, kuriuos pagal įstatymus ir valdžių pasiskirstymą valstybėje pavesta ginti būtent teismams (Šumskas, 1999). Aišku visos valstybės valdžios šakos – įstatymų leidžiamoji, vykdomoji ir teisminė, turi atstovauti, ginti ir saugoti piliečių interesus. Teisminė valdžia yra išskirtinė tuo, kad ji vykdo teisingumą valstybės vardu (Burke, Leben, 2009). Tačiau piliečiai nebetiki, kad teisėjai prireikus apgins jų pažeistas teises ar teisėtus interesus, nebetiki, kad jie elgiasi garbingai ir atsakingai, sąžiningai atlieka pareigas (Tureikytė, 1999). To pasėkoje, žmonės jaučiasi nebe saugūs savoje valstybėje, vis dažiau nebesikreipia į teisėsaugos institucijas, kad būtų apgintos jų teisės, atgimsta Linčo teismai, patys piliečiai prisiima teisėjo vaidmenį, nebesivadovauja įstatymais. Tai įrodė 2009 m. spalio 5 dienos įvykiai Lietuvoje, kai Lietuvos Respublikos pilietis Drąsius Kedys įvykdė savąjį Linčo teismą Kaune. Tuo metu Lietuvos visuomenė pasiskirstė į dvi dalis. Buvo svarstomas klausimas, ar šis asmuo yra žmogžudys ar didvyris, kovojantis už savo teises? Kilo chaosas visuomenės sąmonėje. Visuomenės sąmonė tarsi regresavo ir grįžo į tuos laikus, kai buvo vadovujamasi kraujo keršto principu, o ne įstatymais. Visuomenė vis labiau abejoja, jog teismų priimami sprendimai yra objektyvūs, jog nekaltasis visada yra išteisinamas, o nusižengęs – nubaustas (Tureikytė, 1999). Taip pat šis nepasitikėjimas paveikia ne tik piliečius, bet ir pačius teisėjus, piliečių susiformavusi nuomonė turi įtakos teisėjų sprendimams (Benesh, 2006). Kaip H. Elffers ir kt. (2007) nurodė, kad teisėjai skiria vis griežtesnes bausmes kaltinamiesiems todėl, kad piliečiai vis dažniau išreiškia nuomonę, jog teismai skiria per švelnias bausmes. O teisėjai, bandydami vis labiau patenkinti visuomenės lūkesčius, griežtina bausmes. Juk teisingumo sistema, kuri nepajėgia valdyti visuomenės pasitikėjimo ja, negali funkcionuoti efektyviai (Hough and Roberts, 2004; cit. Jones and Weatherburn, 2010). Tad suprasdami pasitikėjimo teismais svarbą, bandysime toliau išnagrinėti kodėl žmonės nepasitiki teismais, kokie veiksniai daro įtaką pasitikėjimui teismais.

1.2.1 Veiksniai, darantys įtaką pasitikėjimui teismais

Pasitikėjimo teismais problema egzistuoja jau dešimtis metų Lietuvoje, nepasitikėjimas teismais tendencingai didėja. Visi jau seniai kalba apie šią problemą, tačiau kodėl žmonės nepasitiki teismais, kodėl kyla ir gilėja ši problema? Yra žinoma, kad nepasitikėjimui teismais turi įtakos įvairūs veiksniai: socialinis – ekonominis statusas, socialiniai demografiniai rodikliai, ideologinės pažiūros, subjektyvi teisingumo samprata, subjektyvus teismo sprendimo vertinimas, išmokimas, asmeninė patirtis, žiniasklaida ir t.t. Daugelį iš šių veiksnių bandysime aptarti toliau šiame skyriuje.

Kiekvienas žmogus yra individuali asmenybė, mes skiriamės vieni nuo kitų savo *charakterio savybėmis, išvaizda, lytimi, amžiumi, demografinė padėtimi, socialiniu statusu, tautybe* ir t.t. Šie skirtumai turi įtakos žmogaus gyvenimui: jo profesijos pasirinkimui, savo lūkesčių formavimui, šeimos kūrimui, nuostatų, papročių, nuomonės apie įvairius gyvenimo veiksnius formavimuisi (Česnuitė, 2004). Šie skirtumai turi įtakos ir socialiniam įgūdžiui – pasitikėti teismine valdžia, t.y. teismais.

Dar 1999 m. Lietuvoje atlikta apklausa parodė, kad pasitikėjimas teismais skiriasi lyties, išsilavinimo, gaunamų pajamų ar gyvenamosios vietos atžvilgiu (Tureikytė, 1999). Moterys, žemesnį išsilavinimą nei aukštąjį turintys, kaime gyvenantys ir mažesnes pajamas gaunantys piliečiai labiau pasitiki teismais. S. S. Greene (2007) rado, kad pasitikėjimui teismais turėjo įtakos ne tik gaunamos pajamos ar lytis, bet ir rasė. Baltaodžiai daugiau pasitiki teismais negu afro-amerikiečiai ir tai yra labiau išmokimas nepasitikėti valdžios institucijomis nei įgyta patirtis. Štai O Patterson (1999) šį skirtumą tarp rasių paaiškino istoriniu faktu, kad afro-amerikiečių nepasitikėjimo nuostatos atsirado iš vergovės, patyrimo pusiau feodalinio valdymo, segregacijos ir iš kitų istorinių faktorių.

Teiginiams, kad rasinės ir etninės mažumos mažiau pasitiki visomis valdžios institucijomis pritaria ir M. R. Rose bei kt. (2008). Pasak šių autorių, rasinės ir etninės mažumos mano, kad kalba ir buvimas neturtingu daro įtaką teisėjų elgesiui su jais, teisėjai su jais elgiasi blogiau nei su kitais. Taigi žmonės priklausomai nuo savo lyties, amžiaus, išsilavinimo, demografinės padėties, tautybės, ekonominės padėties ir kt. veiksnių vertina teismų veiklą. Skirtingai suvokia teisingumą, kurį gali vykdyti tik teismai ir kuris turi įtakos žmonių pasitikėjimui teismais. Todėl toliau bandysime plačiau aptarti subjektyvų teisingumo suvokimą.

Teisingumas ir pasitikėjimas sąveikauja tarpusavyje. Pasak V. Justickio ir G. Valickio (2004), teisingumas ir jo suvokimas tampa ypač svarbus tada, kai piliečiai nežino, ar gali pasitikėti savo valdžios institucijomis. B. Holtz ir C. Harold (2009) bei D. De Cremer ir T. R. Tyler (2007) teigia atvirkščiai, jei yra pasitikėjimas, tai žmogus suvoks, kad yra vykdomas teisingumas. O kaip jau žinoma, kad teismų pagrindinis tikslas ir yra žmones aprūpinti teisingumu (Burke, Leben, 2009).

Teisingumo sąvoka apima kelis aspektus: *skirstymo teisingumą* (pasiektų rezultatų, nuosprendžių teisingumas), *procedūrinį teisingumą* (sprendimo priėmimo procedūros teisingumas), informacinį teisingumą (kai žmogui paaiškinama, kodėl viena ar kita procedūra buvo naudota ar kodėl buvo priimtas vienas ar kitas nuosprendis) ir tarpasmeninį teisingumą (kaip buvo elgiamasi su žmogumi) (Holtz, Harold, 2009). Šiuo metu daugelis mokslininkų akcentuoja, kad žmonėms svarbiausia yra ne tai, kokią nuosprendį paskelbia teisėjas, bet kaip tas sprendimas priimamas. *Teismo sprendimas* yra valstybinis valdžios naudojimo atvejis, jie priimami valstybės vardu, o tai suteikia teismo nuosprendžiui teisingumo įvykdymo akto reikšmę (Randakevičienė, 2009; Reeves, 2010). Tačiau D. M. Mayer ir kt. (2009) prieštarauja, kad tik sprendimo priėmimo procedūra yra svarbi suvokiant teisingumą. Jie teigia, kad teismo procedūra, vertinama kaip objektyvi, negerina reakcijos į nepalankų sprendimą. Palankus sprendimas yra vertinamas kaip teisingas sprendimas. Kiekvienas žmogus konflikto metu siekia sau naudoti, taip vyksta ir teismų metu. Teisminio ginčo šalys siekia joms palankaus sprendimo. Ir jei priimamas vienai ginčo šaliai palankus sprendimas, tai kita ginčo šalis sprendimą vertins kaip neteisingą (Justickis, 2004).

Tačiau žmogaus suvokimui, ar sprendimas yra teisingas, turi įtakos ne tik suvokimas, kad sprendimas jam yra palankus. Dažnai jei sprendimas prieštarauja žmogaus moraliniams įsitikinimams, kas yra etiška ir kas ne, tai procedūrinis teisingumas tampa nereikšmingas (Mayer et al., 2009). Kartais žmonės teismo sprendimus vertina kaip per griežtus, bet dažniau kaip per daug atlaidžius. Taip pat žmonės, kurie daugiau domisi įvairių nusikaltimų tendencijomis, teismų baigtimis bei bausmių pritaikymais, labiau pasitiki teismų nuosprendžiais ir kitais teisingumo sistemos aspektais (Jones, Weatherburn, 2010). Nepasitenkinimas teismo sprendimais mažina visuomenės pasitikėjimą teismais, jų darbu. Tačiau teismo sprendimo negalime atskirti nuo teismo procedūros, kai kalbame apie teismo darbo vertinimą, apie žmonių pasitikėjimą teismais, jų darbuotojais. Nes kiekvienas žmogus labiau priims ir vykdys teismo sprendimą tada, kai jis suvoks, kad teismo procedūra yra teisinga.

Taigi svarbus ir daugelio mokslininkų akcentuojamas faktorius yra *procedūrinis teisingumas* (Benesh, 2006; Burke, Leben, 2009; Tyler, 1989; Tyler 2001). K. Burke ir S. Leben (2009) akcentuoja, kad dėmesys procedūriniam teisingumui yra auganti tendencija. Tai turi būti svarbu ne tik teismą vertinantiems piliečiams, bet ir teismo pareigūnams. Juk teismams reikia visuomenės paramos, reikia, kad jais žmonės pasitikėtų. Kai pasitikėjimas ir procedūrinis teisingumas sąveikauja, tai ši sąveika skatina bendradarbiavimą su valdžia (Cremer, Tyler, 2007). Kad teismo procedūra būtų vertinama kaip teisinga, ji turi atitikti tam tikrus aspektus. T. R. Tyler (2001) ir K. Burke, S. Leben (2009) išskiria šiuos aspektus: *pasitikėjimas autoritetu, neutralumas, pagarbus elgesys ir galimybė dalyvauti teismo procese*. Žmogus turi pasitikėti autoritetu, institucija, turi jausti, kad teismas yra neutralus ir nuolatos taiko teisės principus, nešališki teisėjai priima

sprendimus. Pasak T. R. Tyler (1989), žmogui svarbu, ar teismas sukuria neutralią areną, kurioje jie gali išspręsti problemas ar konfliktus. Taip pat svarbu, ar teisėjas bus sąžiningas ir vadovausis objektyvia informacija, priimant sprendimą. Pritardama M. D. Ramirez (2008) teigia, kad piliečiams svarbu, jog teismas atstovautų būtent paprastų piliečių interesus. Svarbu, kad nedominuotų teisėjo nuostatos, įsitikinimai, politinės pažiūros, kad jam nedarytų įtakos politinės ar specialios interesų grupės, priimant sprendimą. Taip pat turi būti individui aišku, kaip vienas ar kitas sprendimas priimamas.

Žmogui svarbu, ar yra galimybė aktyviai dalyvauti sprendžiant ginčą, išsakyti savo nuomonę (Laurinavičius, 2005). Dar svarbiau, kad žmogus, kuris tikisi nepalankaus teismo sprendimo ir jaučia tuo metu baimę ir grėsmę, sulauktų tinkamo elgesio su juo. Tinkamas elgesys tokiam žmogui yra jo likimą sprendžiančio pareigūno ar institucijos toks elgesys, kuris atitinka procedūrinio teisingumo reikalavimus. Svarbu ir tai, kaip žmogus įvertins teisėjo elgesį su juo. Jei individas vertins teisėjo elgesį kaip pagarbų, orų, mandagų, tai kad ir kokios to teisingumo pasekmės, individas bus patenkintas tokiu elgesiu ir labiau pasitikės institucija (Benesh and Howell, 2001). Juk tik vienodai lygus elgesys su visais, rodoma pagarba, neatsižvelgiant į rasę, tautybę, ekonominę padėtį, padidina žmonių pasitikėjimą teismais.

Procedūrinio teisingumo kriterijai: neutralumas, pagarbus elgesys, galimybė dalyvauti teismo procese (dar vadinama „balso“ teise), priklausau nuo teisėjo. Juk teisme teisėjai priima sprendimus, atlieka reikalingas teismo procedūras. Ir pasak A. R. Reeves (2010), teisme sprendžiamas bylas teisėjai turi išspręsti vadovaudamiesi teisės normomis, kurios leidžia teisėjui būti nešališkiems. Tačiau ne tiek svarbu visiškai atitikti įstatymus, kiek svarbu teisėjams būti etiškiems. Teisme dalyvaujantys asmenys dažnai įvertina teisėjų sąžiningumą jiems pastangas. Įvertina, ar teisėjai buvo mandagūs su jais ir ar rodė pagarbą jų teisėms (Tyler, 1989). Asmenys įvertinę teisėjų pastangas teigiamai, pasitikės tokiu autoritetu, taip pat apibendrintai pasitikės ir visa teismų sistema.

Taip pat teisėjų įvertinimui turės įtakos *korupcijos* atvejai, kurie darys įtaką pasitikėjimui teisėjais, o šis turi ryšį su pasitikėjimu teismais bendrai. Korumpuoti teisėjai bus vertinami kaip šališki, palaikantys vieną ar kitą ginčo pusę, o tai turės įtakos žmonių procedūrinio teisingumo suvokimui. Pasak S. Pahis (2009), kiekvienas sprendimas, paliktas teisėjo nuožiūrai, sąžinei, išmintingumui, yra potenciali galimybė korupcijai. Tačiau šios galios teisėjams panaikinimas reikštų, kad yra sugriaunama demokratinės valstybės valdymo sistema. Visi žmonės tikisi, kad etikos kodeksų buvimas gelbėja nuo teisėjų neteisėto, neetiško, netinkamo elgesio. Bet teisėjai be sąžinės negali atlikti savo moralinių ir konstitucinių pareigų, nesvarbu kiek etikos taisyklių egzistuoja. Svarbu piliečiams, kad dori teisėjai vykdytų teisingumą, atsilaukdami prieš visus pavojus ir pagundas, juk kova su korupcija siekiama efektyvesnės ir teisingesnės valdžios įtvirtinimo (Pahis, 2009; Palidauskaitė ir Vaisvalavičiūtė, 2005). Iki šiol korupcija yra opi problema

ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. Ši opi problema didina žmonių nepasitikėjimą valdžios institucijomis ir jų atstovais.

Taigi procedūrinio teisingumo vertinimas, turi įtakos piliečių pasitikėjimui teismais, teisėjais. Jei teisėjo elgesys ir visas teismo procesas bus įvertintas kaip neteisingas, tada pasitikėjimas teismais ir teisėjais sumažės. Tokiam procedūrinio teisingumo vertinimui turi įtakos ir *piliečio lūkesčiai* teismo proceso atžvilgiu. Pasak A. Laurinavičiaus (2005), tokie piliečiai, kurie tikisi nepalankaus teisėjo sprendimo ir sulaukę nepalankaus sprendimo, bus mažiausiai nusivylę teismais ir teisėjais, o sulaukę palankaus sprendimo, jaus didesnę pasitenkinimą negu tie, kurie tikėjosi palankaus teismo sprendimo. Procedūrinio teisingumo vertinimas, lūkesčiai teismo priimamų sprendimų atžvilgiu, to pasėkoje ir pasitikėjimas teismais formuojami *asmeninės patirties*, susiduriant su teismais tiesiogiai (Tyler, 2001). Štai S. C. Benesh ir S. E. Howell (2001) teigė, kad savo asmeninę patirtį skirtingai suvoks ir skirtingus vaidmenis teisme atliekantys asmenys. Kaltinamasis mažiau palaikys ir pasitikės teismais negu prisiekusysis. Jų teigimu, tam įtakos turės tai, kad kaltinamasis negali kontroliuoti teismo sprendimo, nors šis sprendimas turės lemiamos reikšmės jo gyvenimui. Atvirkščiai, prisiekusysis turi daugiau galios kontroliuoti sprendimą ir šis sprendimas neturės poveikio jam asmeniškai.

Neatmetama, kad žmonių teismų teisingumo vertinimui turi įtakos ir teismo proceso savalaikiškumas (Benesh and Howell, 2001; Tyler, 1989; Tyler, 2001). Asmenys vertindami, kad teismo procesas per lėtas, jaučiasi neapsaugoti. Tie žmonės, kurie svarsto kreiptis į teismą, dažniausiai nesikreipia į jį tik dėl to, kad, jo manymu, teismas vilkina bylas, teismo procesas labai lėtas.

Apibendrinant, žmonės, priklausomai nuo savo lyties, amžiaus, išsilavinimo, demografinės padėties, tautybės, ekonominės padėties ir kt. veiksnių, skirtingai suvokia teismų vykdomą teisingumą. Suvokiamas teisingumas turi įtakos žmonių pasitikėjimui teismais. Teisingumo sąvoka apima kelis aspektus svarbius pasitikėjimui teismais, t.y. skirstymo ir procedūrinis teisingumas. Žmonėms svarbus faktorius yra teismo sprendimas, kurį vertina pagal savo moralinius įsitikinimus, kas yra etiška ir kas ne. Taip pat sprendimas vertinamas kaip teisingas, tada kai jis yra palankus vienai ar kitai ginčo pusei. Tačiau teismo sprendimo negalime atskirti nuo teismo procedūros, kai kalbame apie teismo darbo vertinimą, apie žmonių pasitikėjimą teismais, jų darbuotojais. Todėl daugelio mokslininkų yra akcentuojamas procedūrinis teisingumas. Žmonės teismo procedūrą suvokia kaip teisingą tuomet, kai yra pasitikėjimas teisėju, kai teismas yra vertinamas kaip neutralus, kai asmenims yra suteikiama galimybė pasisakyti teismo proceso metu, kai teisėjas elgiasi etiška, pagarbiai, kai gerbia žmogaus teises. Žmonės taip pat vertina teismo procedūrą ir sprendimą kaip teisingą tuomet, kai tiki, jog teisėjai nėra korumpuoti ir vadovaujasi savo etikos kodeksais. Svarbu žmonėms ir teismo proceso savalaikiškumas. Visi šie veiksniai daro įtaką

žmonių suvokimui apie teismus, jų veiklą, taip pat daro įtaką pasitikėjimui teismais. Procedūrinio, skirstymo teisingumo suvokimas, pasitikėjimas teismais formuojami asmeninės patirties, tiesiogiai susiduriant su teismais. Tačiau tik mažas procentas žmonių tiesiogiai susiduria su teismais. Tad kyla klausimas, kas formuoja žmonių, kurie nebuvo tiesiogiai susidūrę su teismais, nuomonę apie šių institucijų darbą? Kas daro įtaką visuomenės nuomonei, susijusiai su pasitikėjimu teismais? 1999 metais atlikta apklausa parodė, kad nuomonės formavimuisi daugiausiai įtakos turi žiniasklaida (Tureikytė, 2000). Todėl toliau bandysime išanalizuoti, kaip žiniasklaida daro įtaką visuomenės nuomonei, kokio pobūdžio informacija, pateikiama žiniasklaidoje turi įtakos žmonių pasitikėjimui teismais.

1.3. Žiniasklaida ir jos samprata

Šiuolaikiniame pasaulyje – informacijos pripildytame pasaulyje, kai kiekviename žingsnyje mus supa masinės komunikacijos priemonės, kai savo kasdienio gyvenimo mes neįsivaizduojame be pagrindinės informacijos perdavimo priemonės – žiniasklaidos, žiniasklaida yra įgavusi galią formuoti žmonių santykius ir įtakoti socialinį bei politinį jų gyvenimą (Kučinskė, 2005; Pivorienė, 2009). Tačiau mes esame tokioje situacijoje, kai ieškodami mums aktualios informacijos, mes gauname ne tai, ko ieškome ir ko mums reikia, bet tai, ką labiau išryškina ir gražiau pateikia žiniasklaida. Ji tampa institucija, formuojančia viešąją nuomonę, vertybes, žmogaus pasaulėžiūrą (Bielinis, 2005; Giddens, 2005). Nors Fursto (1998) nuomone, žiniasklaida ne tiek pakeičia piliečio požiūrį, bet kiek sustiprina jį. Žmogus tiesiog atsirenka tą informaciją, kuri jo nuomone yra objektyvi.

Taip pat viena iš žiniasklaidos rūšių – televizija, tapo galinga jėga, turinčia didelį patrauklumą, įtaką žmonių patirčiai, viešajai nuomonei. Ji mūsų neverčia mąstyti kritiškai, neverčia vertinti, ji tiesiog mums teikia pramogą, o nuo jos pateikiamo informacijos kiekio mes nespėjame mąstyti, tai atpratina mus nuo kritiško mąstymo. Nebeatskirame kas yra tiesa, kas yra melas (Uznieinė, 2009). Pasak Bielinio (2005), žiūrovas naiviai mano, kad telelaidoje pamatytas vaizdas negali būti melas. Kad žiniasklaida įgauna vis daugiau galios, rodo ir atliekami statistiniai socialiniai tyrimai. Jie rodo, kad tarp Lietuvos piliečių yra aukštas pasitikėjimo žiniasklaida lygis, „Vilmorus“ duomenimis 1998 – 2010 metais pasitikėjimas žiniasklaida svyravo nuo 80 % iki 40% („Vilmorus“ tyrimai, 2004; „Vilmorus“ tyrimai 2010). Jau XVII a., kai dar nebuvo nei radijo, nei televizoriaus, Prancūzijos filosofas Ch. L. Montesquie skelbė, kad spauda yra „ketvirtoji valdžia“, kuri išreiškia piliečių poreikius, demaskuoja piktnaudžiavimus, verčia visus, turinčius valdžią, laikytis dorybės. Atsiradus demokratiniai valstybės valdymo formai, buvo įteisinta spaudos ir žodžio laisvė. Ji buvo įteisinta daugelio šalių konstitucijoje. Ir Lietuva įteisino šį principą,

atspindintį demokratinį valdymą. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 1 ir 2 dalys skelbia, kad „žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti. Žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas“. Kad žiniasklaida yra viena iš valdžių pritaria ir J. Paliduskaitė su A. Vaisvalavičiūte (2005), kurios teigia, kad „žiniasklaida yra visuomenės institutas, kuris ir neturėdamas tiesioginių sprendimų priėmimo galios, stipriai veikia tiek viešąją nuomonę, tiek ir politikų dienotvarkę“ (p. 288).

Tačiau žiniasklaida nebevykdo savo pagrindinės misijos – „tiksliai informuoti apie įvykius, aiškinti aktualias visuomenei problemas ir nešališkai pateikti skirtingus požiūrius“ (Kučinskė, 2005, psl. 55). Žiniasklaida orientuojasi į jos vartotojų auditoriją, kuri turi konkrečius kultūrinius poreikius bei socialinius ir politinius interesus. Šiai vartotojiškai auditorijai žiniasklaidos priemonės padeda suartėti su pasauliu, socialine tikrove, bendrauti su įdomiais, žymiais žmonėmis (Uznieinė, 2009). Nors žiniasklaida „apšviečia“ daugiausia tai, kas jos nuomone yra svarbu. Ji nukreipia visuomenės dėmesį į tas temas, kurioms jie patys daugiausia skiria dėmesio. Kaip Bielinis (2005) teigia, „masinės visuomenės, veikiamos žiniasklaidos, nuomonė yra gerai įsisavinta žiniasklaidos nuomonė“ (psl. 64). Taip pat žiniasklaida visą informaciją pateikia per savo suvokimo, nuostatų, vertybių, tikslų prizmę. Ji nebepateikia objektyviai faktų, ji imasi teisėjo, teisingumo vykdytojo, vertintojo vaidmens. Savo nuomonę ir vertinimą paverčia vieša ir objektyvia tiesa. Žmonės nesuabejoja žiniasklaidos skleidžiamos informacijos objektyvumu, nes nuo pat demokratinio valdymo įsigalėjimo, žiniasklaida suvokiama kaip instrumentas, kuris tarnauja visuomenei ir tarpininkauja santykiuose su valdžia (Bielinis, 2005). Ir žiniasklaidos nuomonė dažnai tampa svarbesnė už seimo, vyriausybės, teismo ir kitų valdžios institucijų sprendimus.

Taigi suvokdami žiniasklaidos svarbą žmonių kasdieniniame gyvenime, žiniasklaidos galią formuojant žmonių kasdienes santykius, politinį ir socialinį gyvenimą, taip pat suvokdami, kad žiniasklaida nebevykdo savo pagrindinės misijos – informuoti visuomenę, o pateikia savo subjektyvią nuomonę, mes toliau bandysime aptarti, kokia informacija pateikiama žiniasklaidoje daro įtaką žmonių suvokimui apie teismus. Kodėl iki šiol žmonės labiau pasitiki ketvirtąją valdžia - žiniasklaida, nei valdžios institucijomis, teismine valdžia.

1.4. Žiniasklaidoje pateikiamos informacijos įtaką pasitikėjimui teismais

Yra žmonių, kurie neturi asmeninės patirties su valdžios institucijomis, nebuvo niekada su jomis susidūrę, todėl didelė visuomenės dalis apie šių institucijų veiklą sužino per visuomeninę komunikavimo priemonę – žiniasklaidą. Žiniasklaidoje pateikiama informacija apie valdžios institucijas yra labai aktuali visuomenei. O kadangi teisminė valdžia saugo ir gina itin

svarbius visuomenės interesus, tai itin didelis žiniasklaidos ir visuomenės dėmesys tenka būtent šios valdžios atstovams – teismams (Valančius, 1999). Nuo to, kokia informacija ir kaip ji pateikiama, priklausys žmonių nuomonė apie šią instituciją bei jos vertinimas. J. K. Staton (2006) teigia, kad vietinė žiniasklaida turi įtakos piliečių nuomonės formavimuisi apie teismus ir teisėjus. Kaip B. Bogoch ir Y. Holzmen-Gazit (2008) teigia, kad yra svarbu, jog žiniasklaida ir teismai bendradarbiautų tarpusavyje, kad žiniasklaida teiktų informaciją apie teismus, jų procesus ir sprendimus. Tad kyla klausimas, kokie informacijos ypatumai, pateikiami žiniasklaidoje turės įtakos žmonių vertinimams apie teismus, pasitikėjimui jais?

Štai K. Burke ir S. Leben (2009) teigia, kad neracionalūs ir netikslūs vieši pranešimai apie teismus pakenkia visuomenės pasitikėjimui jais. Kiekvienas žurnalistas, kiekvienas pilietis vadovaudamasis žodžio laisve, dažnai imasi teismų vertintojo vaidmens. Neatsižvelgiant į žmogaus kompetenciją, jo vieša neigiama, netikslė ir neobjektyvi kalba skelbiama įvairiose žiniasklaidos priemonėse. Kaip E. B. Easton (2007) teigia, teismo bylos dalyvių ir patyrusių advokatų skelbiama informacija apie teismo procesą ir sprendimą skiriasi, patyrusių advokatų skelbiama informacija yra tikslesnė ir objektyvesnė nei pirmą kartą dalyvaujančių teismo dalyvių. B. Bogoch ir Y. Holzmen-Gazit (2008) pritaria teiginiui, kad žiniasklaidoje pateikiami neprofesionalų teiginiai apie teismą turi įtakos žmonių suvokimui apie teismus ir jų vykdomą veiklą. Jie teigia, jog žemos kvalifikacijos, neprofesionali, pramogai skirta populiarioji spauda neprofesionaliai, neobjektyviai komentuoja teismų veiklą, o dauguma žmonių yra linkę skaityti būtent populiariąją spaudą bei tikėti joje pateikiama informacija. Kad žiniasklaidoje pateikiama tam tikra informacija turi poveikį piliečių suvokimui apie teismus, nustatė ir Doob bei Robberts (1988; cit. pagal Jones and Weatherburn, 2009). Faktinė, konkreti informacija, t.y. teismo dokumentų reziumė, apie teismo procedūras ir nuosprendžius padidina pasitikėjimo teismo sprendimais lygį (Jones and Weatherburn, 2009). O pasitikėjimas sprendimais turi įtakos pasitikėjimui pačiu teismu.

Taip pat svarbu, kokį teismų įvaizdį formuoja žiniasklaida. Jei teismas vaizduojamas kaip apolitiškas ir nepriklausomas, besivadovaujantis įstatymais, ginantis piliečių teises, tai pasitikėjimas tokiais teismais bus didesnis nei tais, kurie vaizduojami kaip besilaikantys ideologijos, politiškai suinteresuoti (Baird and Gangl, 2006; Bogoch and Holzmen-Gazit, 2008). Žiniasklaidos priemonės dažnai išreiškia cinišką, neigiamą, kritišką ir agresyvią požiūrį į teisėjus ar į pačią instituciją – teismą. Dažnas smukdančio teismo įvaizdžio demonstravimas įvairiose žiniasklaidos priemonėse turi neigiamos įtakos žmonių nuomonės formavimui apie teismus (Bogoch and Holzman-Gazit, 2008). Žmonės, neturintys informacijos apie teismus, nesidomintys jų veikla ir įstatymais, vertindami teismo procesą, dažniausiai pasikliauna tiesiog žiniasklaidos jau suformuotu vertinimu. Pasak E. Fuks (2010), visuomenės informavimo priemonės yra užpildytos menkos vertės ar bevertėmis žiniomis, o pilietis, perskaitęs tokias žinias, jaučiasi ne tik patenkinęs dalyvavimo

visuomeniniame gyvenime poreikį, bet kartu ir papramogavęs. Taip pat žiniasklaida dažnai gilina si į skandalingas, garsias, dešimtmečius analizuojamas bylas, kuriose teismai suklydo priimdami sprendimus, jas aprašinėja nuolatos, neieškodami naujų istorijų, naujų bylų, naujų nuosprendžių, kurie buvo teisingi (Hetherington and Smith, 2007). J. Palidaukaitės ir A. Vaisvalavičiūtės (2005) nuomone, žiniasklaida tiesiog linkusi susitelkti tik ties neigiamais visuomeninio gyvenimo reiškiniais, taip pat šiuos reiškinius apibendrinti, suabsoliutinti, t.y. jei įvyko vieną kartą, tai vyksta visados ir visur. Žiniasklaida tiesiog paviršutiniškai pažiūri į visus valstybei svarbius reiškinius, jų neanalizuoja kompetentingai, siekia parengti naujienas greičiau ir paprasčiau, bei susidaro įspūdis, kad žiniasklaida siekia piliečius nuteikti prieš politikus ir galimus valstybinių problemų sprendimus (Fuks, 2010).

Taip pat žiniasklaida ne tik pateikia, jos manymu, aktualius, svarbius įvykius, aprašo juos netiksliai, neracionaliai, nekompetentingai, bet imasi ir vertintojo vaidmens. Dažnai žurnalistai, stebėdami teismo procesą ar tiesiog iš įvairių šaltinių surinkdami informaciją, vertina ar teismo procedūra buvo teisinga ir tą savo subjektyvų vertinimą pateikia visuomenei. Dažnai žurnalistai imasi vertinti teismų šališkumo problemą. Kai žurnalistai aprašo, jog įvairūs politiniai faktoriai daro įtaką teisėjams, tai žmonės tokį teismą vertina neigiamai (Baird and Gangl, 2006). Labai svarbu, kaip žiniasklaida apibūdina teismo sprendimo priėmimo procesą, politiškai įtakojamas, šališkas teismas ilgai praranda savo efektyvumą ir galiausiai gali prarasti savo galią. Toks teismas bus vertinamas kaip neatitinkantis procedūrinio teisingumo kriterijaus – neutralumo, t.y. ar teismas atstovauja paprastų piliečių interesus, teisėjo sprendimui nedarė įtakos tam tikros interesų grupės, jo politiniai įsitikinimai. Vertinant teismų neutralumą svarbią reikšmę turi ir teismų korupcijos atvejai, skelbiami žiniasklaidos priemonėse. Pasak J. Palidaukaitės ir A. Vaisvalavičiūtės (2005), žiniasklaida užuot skatinusi visuomenės kovą su korupcija, sukelia tik jos totalinio paplitimo ir nenugalimumo įspūdį. Žiniasklaida dažnai aprašo teismus ir teisėjus, išreikšdama simpatijas ir antipatijas, aprašo faktus apie korupciją teisme, kurią linkusi suabsoliutinti. Nors iš žiniasklaidos reikalaujama, kad korupciniai nusikaltimai tiesiog būtų aprašyti nešališkai ir atsakingai.

Nemažai įtakos suvokimui apie teismų vykdomą teisingumą turi ir kitas procedūrinio teisingumo kriterijus, neatsiejamas nuo neutralumo vertinimo, tai – teisė pasisakyti teismo proceso metu (Ramirez, 2008). Jei žiniasklaida vaizduoja, kad teismas nėra neutralus, teisėjai yra politiškai ir korumpuoti bei neleidžia bylos dalyviams pasisakyti, tai žmonės suvoks, kad teismai pažeidžia procedūrinį teisingumą, kuris yra siejamas su pasitikėjimu teismais. Tačiau jei žiniasklaida aprašo, kad teismas tvirtai laikėsi teisingumo principo ir įstatymų priimdamas sprendimą, o teismo „arena“ buvo neutrali, teisėjai objektyvūs, patikimi, tiesiog teismas atitiko procedūrinio teisingumo

kriterijus, priimdamas sprendimą, tai žmonės bus linkę tokį teismą vertinti labiau teigiamai nei tada, kai teismo procedūra yra aprašoma kaip neteisinga (Baird, Gangl, 2006; Ramirez, 2008).

Didelę įtaką žmonių suvokimui apie teisingumą ir pasitikėjimui teismais turi ir žiniasklaidoje „nušviečiami“ teismo sprendimai. C. Jones ir D. Weatherburn (2010) akcentuoja, kad tikslų ir išsamių pranešimų apie teismo visą procesą ir sprendimą trūkumas siejasi su pasitikėjimu teismo sprendimais. Tiesiog žiniasklaida dažniausiai praneša visuomenei išskirtinius, iškraipytus ir sensacingus nusikaltimus ir teismo sprendimus. R. Nobles ir D. Schiff (2009) pritardami teigia, kad žiniasklaida dažniausiai praneša tuos bylų atvejus, kuriuose teismai suklysta, priima klaidingus sprendimus, teisėjai paskiria neteisingas bausmes, nuteisia nekaltą žmogų ar išteisina kaltąjį. Tiesiog žmonės stokodami motyvacijos domėtis teismais, teismų sprendimus vertins vadovaudamiesi žiniasklaidos suformuotu teismo sprendimo vertinimu (Hetherington, Smith, 2007). Štai A. Šindeikis (2009) teigia, kad teismo procesinis sprendimas turi būti surašytas suprantama kalba, turi būti pateikta visuomenei būtina išsami informacija apie bylos šalis. Ir kad teismų veiklos viešumo ir jų atvirumo didinimas yra vienas pagrindinių veiksnių, galinčių pakelti visuomenės pasitikėjimą teismais. Tai yra Konstitucinio Teismo įtvirtintas principas – teisė negali būti nevieša. Nors H. Elffers ir kt. (2007) tyrimas parodė, kad detalus aprašymas, kas vyksta teismo salėje ir kaip teisėjai elgiasi nebūtinai pagerins nuomonę apie teismus. Neigiama nuomonė apie nusikaltimus ir nusikaltėlius vyrauja visuomenėje, todėl bet koks teigiamas teisėjo nuosprendis nusikaltėlio atžvilgiu, bus traktuojamas kaip neteisingas. Apskritai, visuomenėje vyrauja neigiama nuomonė apie visą teisingumo sistemą, todėl bet kokia neigiama informacija, pateikta žiniasklaidoje, apie teismus sutvirtina žmonių įsitikinimą, kad teismai yra neteisingi ir jais pasitikėti negalima (Elffers et al., 2007). Pati žiniasklaida, dažnai pranešdama tiesiog faktą apie žmonių pasitikėjimo teisingumo sistema krizę, pateikdama tik informaciją, kad teismai nevykdo savo pagrindinės misijos – nevykdo teisingumo, didina žmonių nepasitikėjimo teismais lygį (Nobles and Schiff, 2009). Tačiau H. Elffers ir kt. (2007) neatmeta, kad vis dažniau skelbiama objektyvi informacija apie profesionalius teisėjų veiksmus bylų atžvilgiu, pakeistų visuomenės požiūrį į teismus teigiama linkme. Svarbu, kad žiniasklaida nesiimtų vertintojo vaidmens, tiesiog tiksliai ir objektyviai pateiktų informaciją, nes tai didina žmonių kritiškumą. Piliečiai geba labiau kritiškai pažvelgti į teismo procesą, patys pradeda vertinti jį (Baird and Gangl, 2006).

Tačiau dėl objektyvios, išsamios, argumentuotos informacijos skelbimo žiniasklaidos priemonėse kyla problemų ne tik dėl to, kad kiekviena žiniasklaidos priemonė, skelbianti tik sensacingus, iškraipytus įvykius, siekia reitingų, kurie garantuoja didesnę atlygį, bet ir dėl teisėjų požiūrio į žiniasklaidą. Jie dažnai patys nenori suteikti žiniasklaidai privilegijos – skelbti detalią informaciją apie teismo procesus ir sprendimus (Easton, 2007). Ir ši mintis kyla iš istoriškai senos idėjos, kad žiniasklaida yra pramogai skirta priemonė, kurioje skelbiama vieša nuomonė, o ne

objektyvi, išsami informacija. O Lietuvos Respublikos teismai ypač palaiko šią idėją, jie nenori supažindinti visuomenės su savo procesinių sprendimų turiniu, teismai tiesiog apsiriboja trupu, nepakankamai argumentuotu, lakonišku pranešimu spaudai (Šindeikis, 2009). Teisėjų nenoras dalintis informacija su žiniasklaida parodomas ir nauju Teisėjų Tarybos nutarimu – teismo procesinių sprendimų nuasmeninimas. Neskelbiamos bylos šalių duomenys, o juk „žinant bylininkų pavardes, ypač viešųjų asmenų neteisėto elgesio atvejais, pats konfliktas leidžia geriau suvokti teismų jurisprudenciją“ (Šindeikis, 2009; psl. 45). Žmonės, nežinodami kokia buvo kaltininko asmenybė, negalės įvertinti ar teismo procesinis sprendimas buvo teisingas, nes juk net Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 54 str. 2 dalyje 5 punkte yra nurodyta, kad skirdamas bausmę teisėjas turi atsižvelgti į kaltininko asmenybę (LR Baudžiamasis Kodeksas, 2000). Taigi mažindami teismų veiklos viešumą ir jų atvirumą, pati Teisėjų Taryba savo nutarimu mažina visuomenės pasitikėjimą teismais.

Daugelis mokslininkų rekomenduoja, kad teismai bendradarbiautų su žiniasklaida. Teisėjai turi argumentuoti savo priimtus procesinius sprendimus, būtent kompetentingi teismų atstovai turi rengti spaudos konferencijas. Juk vienas iš teisingumo kriterijų, lemiančių pasitikėjimą teismais, ir yra teisėjo sprendimas, aiškus visoms byloje dalyvaujančioms šalims bei visuomenei (Tyler, 2001; Šumskas, 1999).

Taigi demokratinėje valstybėje teisminė valdžia yra labai svarbi valstybės valdymo dalis. Juk teisminė valdžia, kurios atstovai teismai, vykdo teisingumą ir kitas įstatymais nustatytas veiklas. Teismai saugo ir gina itin svarbius visuomenės interesus, todėl jie visada yra visuomenės dėmesio centre, taip pat ir žiniasklaidos dėmesio centre. Žiniasklaida dažniausiai praneša tuos teismų procesus ir nuosprendžius, kurie neatitinka teisingumo kriterijų, skelbia dešimtmečius tas pačias teismų klaidas. Neracionali ir netiksli informacija apie teismus yra dažnai skelbiama žiniasklaidos priemonėse, žurnalistai dažnai išreiškia savo cinišką, neigiamą, kritišką požiūrį į teisėjus ir pačią instituciją. Žiniasklaida dažnai prisiima kompetentingo vertintojo vaidmenį. Visa neigiama informacija apie teismų procedūrinį ir skirstymo teisingumą neigiamai veikia žmonių suvokimą apie teismų vykdomą teisingumą. Yra ištirta, kad žiniasklaidoje pateikiama neigiama informacija turi įtakos žmonių suvokimui apie teismų vykdomą teisingumą, kurį vertina pagal procedūrinio ir skirstymo teisingumo kriterijus: teismo neutralumas, sprendimo teisingumas, pasitikėjimas teisėjais, teisė pasisakyti teismo procese ir kt. Visi šie veiksniai turi sąsajų su pasitikėjimu pačia institucija – teismais. Tačiau ne tik neigiama žiniasklaidoje pateikiama informacija apie teismų procedūras ir sprendimus, bet ir teigiamai „nušviesti“ teismai ir jų sprendimai turės įtakos žmonių teisingumo vertinimams, to pasėkoje ir pasitikėjimui teismais. Ir daug tyrimų atlikta, naudoti įvairūs metodai siekiant ištirti žiniasklaidos poveikį teisingumo suvokimui ar teismų parėmimo lygiui. Tirta pati pasitikėjimo teismais problema, tačiau yra mažai tyrimų, tiriančių būtent žiniasklaidoje pateikiamos

informacijos ir pasitikėjimo teismais sąveika. Tokių tyrimų nebuvo atlikta Lietuvoje, todėl toliau šiame darbe bandysime ištirti žiniasklaidoje pateikiamos informacijos įtaką piliečių pasitikėjimui teismais.

1. 5. APIBENDRINIMAS

Šiais globalizacijos laikais kai asmuo sunkiai įsivaizduoja savo gyvenimą be socialinės aplinkos, be socialinių, tarpasmeninių santykių palaikymo, pasitikėjimo poreikis išaugo. Pasitikėjimas lengvina nepažįstamųjų artimųjų bendravimą, bendradarbiavimą siekiant bendrų tikslų, tenkinant interesus. Pasitikėjimas skatina toleranciją, pakantumą vienas kito atžvilgiu. Politinis pasitikėjimas lengvina ir skatina bendradarbiavimą tarp piliečių ir valdžios institucijų. Piliečiai saugiau jaučiasi savo valstybėje, kai pasitiki valdžios institucijomis. Didelis dėmesys skiriamas teisminei valdžiai, kuri vienintelė gali vykdyti teisingumą šalyje ir ji gina paprastų piliečių teises ir itin svarbius interesus, tarnauja visuomenei (Valančius, 1999). Tačiau pastarąjį dešimtmetį pastebima pasitikėjimo valdžios institucijomis problema. Statistiniai duomenys rodo, kad vis daugiau Lietuvos Respublikos piliečių išreiškia nepasitikėjimą valdžios institucijomis. Atsiranda didėjimo tendencija, nes 1999 m. teismais nepasitikėjo 42,5 % piliečių, o 2010 m. jau 50,2 % (Vilmorus, 2010). Piliečiai tiesiog nebetiki, kad teisėjai prireikus apgins jų pažeistas teises ar teisėtus interesus, nebetiki, kad jie elgiasi garbingai ir atsakingai, sąžiningai atlieka pareigas (Tureikytė, 1999). Žmonės nepasitikėdami teismine valdžia – teismais, nebesijaučia saugūs savo valstybėje, vis dažniau nebesikreipia į teisėsaugos institucijas, kad būtų apgintos jų teisės, atgimsta piliečių Linčo teismai, piliečiai tiesiog nesilaiko valstybės įstatymų, pažeidžia juos. Chaosas kyla ne tik piliečių sąmonėje, bet ir teisėjų. Nepasitikint teismais piliečiai kelia didesnius reikalavimus teismams ir teisėjams. Vis dažniau išreiškia nuomonę, kad teismai skiria per švelnias bausmes, o teisėjai, bandydami vis labiau patenkinti visuomenės lūkesčius, griežtina bausmes. Pasitikėjimo problemos aktualumas lemi norą pažinti, kokie veiksniai turi įtakos pasitikėjimui teismais.

Tureikytės (1999) atlikta apklausa parodė, kad pasitikėjimui teismais turi įtakos žmogaus asmeninės savybės, tokios kaip: lytis, išsilavinimas, gaunamos pajamos ir gyvenamoji vieta. S. S. Greene (2007) rado, kad pasitikėjimui teismais turėjo įtakos ne tik gaunamos pajamos ar lytis, bet ir rasė. Baltaodžiai daugiau pasitiki teismais negu afro-amerikiečiai ir tai yra labiau išmokimas nepasitikėti valdžios institucijomis nei įgyta patirtis. Štai O Patterson (1999) šį skirtumą tarp rasių paaikškino istoriniu faktu, kad afro-amerikiečių nepasitikėjimo nuostatos atsirado iš vergovės, patyrimo pusiau feodalinio valdymo, segregacijos ir iš kitų istorinių faktorių.

Kitas, itin svarbus veiksnys, darantys įtaką pasitikėjimui teismais, yra žmonių subjektyviai suvokiamas teisingumas, nes teismų pagrindinis tikslas ir yra žmones aprūpinti teisingumu (Burke, Leben, 2009). Teisingumo sąvoka susideda iš kelių aspektų: distribucinis teisingumas, procedūrinis teisingumas, informacinis ir tarpasmeninis teisingumas (Holtz, Harold, 2009). Itin svarbūs aspektai suvokiamam teisingumui yra skirstymo ir procedūrinis teisingumas.

Skirstymo teisingumas – pasiektų rezultatų, nuosprendžių teisingumas. *Teismo sprendimas* yra valstybinis valdžios naudojimo atvejis, jie priimami valstybės vardu, o tai suteikia teismo nuosprendžiui teisingumo įvykdymo akto reikšmę (Randakevičienė, 2009; Reeves, 2010). Ir jei šie teismo nuosprendžiai vertinami kaip nepalankūs, jie bus vertinami kaip neteisingi. Tačiau ne tik sprendimo palankumas lemia suvokimą apie teismo sprendimus. Jei sprendimas neatitinka žmogaus moralinių įsitikinimų, tai netgi teisinga teismo procedūra tampa nereikšminga ir nuosprendis vertinamas kaip neteisingas, taip pat sprendimus žmonės linkę vertinti kaip per griežtus, dažniau per atlaidžius (Jones, Weatherburn, 2010; Mayer et al., 2009). Nepasitenkinimas teismo sprendimais mažina visuomenės pasitikėjimą teismais, jų darbu. Nors teismo sprendimo negalime atskirti nuo teismo procedūros, kai kalbame apie teismo darbo vertinimą, apie žmonių pasitikėjimą teismais, jų darbuotojais.

Kad teismo procedūra būtų vertinama kaip teisinga, ji turi atitikti tam tikrus aspektus. T. Tyler (2001), K. Burke ir S. Leben (2009) išskiria šiuos aspektus: pasitikėjimas autoritetu, neutralumas, pagarbus elgesys ir galimybė dalyvauti teismo procese. Žmonėms svarbu, kad teismas būtų neutralus, nuolatos taikytų teisės principus, kad teisėjui nedarytų įtakos politinės ar specialios interesų grupės. Kad teisėjas rodytų pagarbą, orų ir mandagų elgesį bylos dalyviams teismo procedūros metu. taip pat žmogui svarbu, ar yra galimybė aktyviai dalyvauti sprendžiant ginčą, išsakyti savo nuomonę (Laurinavičius, 2005). Pasitikėjimui teisėjais turi įtakos korupcijos atvejai susiję su jais: piktnaudžiavimas savo tarnybine padėtimi, pardavinėjimas savo sprendimų. O visuomenei svarbu, kad dori teisėjai vykdytų teisingumą, atsilaukdami prieš visus pavojus ir pagundas. Procedūrinio teisingumo vertinimui turės įtakos ir žmonių lūkesčiai teismo proceso atžvilgiu. Piliečiai, kurie tikisi nepalankaus teisėjo sprendimo ir sulaukę nepalankaus sprendimo, bus mažiausiai nusivylę teismais ir teisėjais (Laurinavičius, 2005).

Nemažiau svarbus teisingumo vertinimui ir teismo proceso savalaikiškumo kriterijus, nes asmenys vertindami, kad teismo procesas per lėtas, jaučiasi neapsaugoti ir dažnai nesikreipia dėl šios priežasties į teismą (Benesh and Howell, 2001; Tyler, 1989; Tyler, 2001).

Skirstymo ir procedūrinis teisingumas, žmonių lūkesčiai, teismo savalaikiškumas vertinimai formuojami asmeninės patirties, susiduriant su teismais tiesiogiai (Tyler, 2001). Tačiau tik mažas procentas žmonių susiduria su teismais tiesiogiai ir taip formuoja savo nuomonę apie teismų veiklą, formuoja savo santykius su jais ir pasitikėjimą. Kitai visuomenės dalies nuomonės formavimui įtakos turi žiniasklaida (Tureikytė, 1999).

Žiniasklaida yra įgavusi galią formuoti žmonių santykius, daryti įtaką socialiniam ir politiniam gyvenimui (Kučinskė, 2005; Pivorienė, 2009). Statistiniais duomenimis žmonių pasitikėjimas žiniasklaida svyravo nuo 80 % iki 40 %. Tačiau žiniasklaida nebevykdo savo

pagrindinės misijos – informuoti visuomenę, o pateikia savo subjektyvią nuomonę. Iki šiol žmonės labiau pasitiki ketvirtąją valdžią - žiniasklaidą, nei valdžios institucijomis, teismine valdžią.

Svarbu yra, kad žiniasklaida ir teismai bendradarbiautų tarpusavyje, kad žiniasklaida teiktų informaciją apie teismus, jų procesus ir sprendimus (Bogoch, Holzmen-Gazit, 2008). Tačiau žiniasklaida nebesiekia tik informuoti visuomenę apie teismus, jų veiklą, priimtus sprendimus, bet siekia populiarumo, reitingų. Žurnalistai pateikia tik tuos atvejus, kurie, jų manymu, yra aktualūs, svarbūs, dažnai juos aprašo netiksliai, neracionaliai, nekompetentingai, vertina pagal savo nuostatas ir vertybes.

Mūsų darbe svarbu, kokia žiniasklaidoje pateikiama informacija daro įtaką žmonių pasitikėjimui teismais. Daugelio mokslininkų nuomone, netiksliai, neracionaliai, viešai skelbiama nekompetentingų žmonių nuomonė, neobjektyviai, neigiamai aprašyta teismo procedūra ir teismo sprendimai neigiamai veikia žmonių teisingumo vertinimus, o kadangi teisingumo vertinimas turi tiesioginį ryšį su pasitikėjimu, tokia informacija daro neigiamą įtaką ir žmonių pasitikėjimui teismais (Bogoch, Holzmen-Gazit, 2008; Burke, Leben, 2009; Easton, 2007; Fuks, 2010; Ramirez, 2008).

Teisingumo vertinimams turi įtakos ir viešai dažnai žiniasklaidos „nušviečiami“ ir suabsoliutinti korupcijos atvejai susiję su teisėjais. Nes korumpuoti teisėjai vertinami kaip šališki, palaikantys vieną ar kitą suinteresuotą ginčo pusę. Korupcijos atvejai neigiamai veikia teisingumo vertinimus, to pasekoje ir pasitikėjimą teismais (Pahis, 2009; Palidauskaitė, Vaisvalavičiūtė, 2005).

Ne tik neigiama informacija apie teismus veikia teisingumo vertinimus. Taip pat jei žiniasklaida vertina ir aprašo, kad teismas tvirtai laikėsi teisingumo principo ir įstatymų, tai žmonės tokį teismą labiau palaiko, teigiamiau vertina vykdomą teisingumą. Jei teismas vaizduojamas kaip apolitiškas, nepriklausomas, sprendimo priėmimo procedūra kaip objektyvi, tada žmonės daugiau teigiamai vertins teismo vykdomą teisingumą, kuris turi ryšį su pasitikėjimu teismais (Baird, Gangl, 2006; Ramirez, 2008).

Daugelis mokslininkų teigia, kad objektyvi, neutrali, faktinė konkreti informacija apie teismus ir jų priimtus sprendimus, pagerintų žmonių teisingumo vertinimus, to pasekoje ir pasitikėjimą teismais (Baird, Gangl, 2006; Elfers and al., 2007, Jones, Weatherburn, 2010; Palidauskaitė, Vaisvalavičiūtė, 2005). A. Šindeikis (2009) pabrėžia, kad teismo procesinis sprendimas turi būti surašytas visuomenei suprantama kalba.

Taigi norėdami patikrinti šias prielaidas apie žiniasklaidoje pateikiamos informacijos įtaką žmonių teisingumo vertinimui ir to pasekoje pasitikėjimui teismais atliksime „Žiniasklaidoje pateikiamos informacijos įtakos žmonių pasitikėjimui teismais“ tyrimą.

2. ŽINIASKLAIDOJE PATEIKIAMOS INFORMACIJOS ĮTAKOS ŽMONIŲ PASITIKĖJIMUI TEISMAIS TYRIMAS

2. 1. Tyrimo problema, tikslas ir uždaviniai

Literatūros analizėje buvo aptarta pasitikėjimo teismais problema, aptarti žiniasklaidoje pateikiamos informacijos ypatumai ir jos įtaka piliečių teisingumo suvokimui, kuris turi ryšį su pasitikėjimu teismais. Kadangi mažai tyrimų buvo atlikta norint išsiaiškinti žiniasklaidoje pateikiamos informacijos įtaką pasitikėjimui teismais, o Lietuvoje ši problema netirta, nors apie ją kalbama senai. Tad šiuo tyrimu ir bus siekiama išsiaiškinti, žiniasklaidoje pateikiamos įvairaus pobūdžio informacijos apie teismus įtaką žmonių teisingumo vertinimams ir pasitikėjimui teismais.

Tyrimo *tikslas* – nustatyti žiniasklaidoje pateikiamos informacijos įtaką žmonių patikėjimui teismais.

Kad pasiektume tikslą turime įvykdyti šiuos tyrimo uždavinius:

1. Išanalizuoti žiniasklaidoje pateikiamą informaciją apie teismus ir jų veiklą bei sukurti stimulinę medžiagą;
2. Tiriamuosius suskirstyti į 4 homogeniškas eksperimento grupes pagal pateikiamus stimulinės medžiagos straipsnius ;
3. Kiekvienoje eksperimento grupėje nustatyti teisingumo kriterijų: sprendimo teisingumo, teismo neutralumo, teisėjo pastangų teisingai išnagrinėti bylą, teisėjo pagarbos, įverčius;
4. Kiekvienoje eksperimento grupėje nustatyti pasitikėjimo teismais įverčius;
5. Nustatyti žiniasklaidoje pateikiamos informacijos apie teismus įtaką žmonių teisingumo kriterijų vertinimams bei pasitikėjimo vertinimams.

Remdamiesi literatūros apžvalga suformulavome tyrimo uždavinius ir kad juos įvykdytume, išsikėlėme tyrimo pagrindinę hipotezę:

H: Informacija pateikiama žiniasklaidoje daro įtaką žmonių pasitikėjimui teismais:

H_1 : Pateikiama informacija apie neteisingą teismo sprendimą neigiamai veikia teisingumo vertinimus ;

H_2 : Pateikiama informacija apie neteisingą teismo sprendimą neigiamai veikia pasitikėjimo teismais vertinimus

H_3 : Pateikiama informacija apie teisėjų korupciją neigiamai veikia teisingumo vertinimus;

H₄: Pateikiama informacija apie teisėjų korupciją neigiamai veikia pasitikėjimo teismais vertinimus;

H₅: Sprendimo teisingumą pabrėžianti informacija teigiamai veikia teisingumo vertinimus;

H₆: Sprendimo teisingumą pabrėžianti informacija teigiamai veikia pasitikėjimo teismais vertinimus

2. 2. Tyrimo metodika

2. 2. 1. Tyrimo dalyviai

Tyrimo dalyvavo Vytauto Didžiojo universiteto, Lietuvos Žemės Ūkio universiteto ir Vilniaus universiteto Kauno Humanitarinio fakulteto 1 – 4 kursų studentai, iš viso 149, tačiau tyrime buvo analizuojami 128 dalyvių atsakymai (32 vyrai ir 96 moterys, žr. *1 lent.*). Dalyvių, kurie į visus teiginius atsakė „Nei nesutinku, nei sutinku“, duomenys nebuvo nagrinėjami, nes tokie duomenys yra nerezultatyvūs. Taip pat dalis anketų buvo grąžintos sugadintos.

1 lentelė. Moterų ir vyrų pasiskirstymas pagal amžių

Amžius	Moterys		Vyrų		N	%
	N	%	N	%		
18 m	-	-	1	100,0	1	0,8
19 m	14	87,5	2	12,5	16	12,5
20 m	20	76,9	6	23,1	26	20,3
21 m	24	75,0	8	25,0	32	25,0
22 m	17	70,8	7	29,2	24	18,8
23 m	13	76,5	4	23,5	17	13,3
24 m	4	66,7	2	33,3	6	4,7
25 m	4	66,7	2	33,3	6	4,7
Iš viso	96	75,0	32	25,0	128	100,0

Dalyvių amžiaus vidurkis yra 21 metai, jausias dalyvis 18 metų, o vyriausi 25 metų. Dalyvių pasiskirstymas pagal amžių matomas *1 lentelėje*. Daugiausia dalyvių buvo 21 metų ir dalyvavo daugiau moterų (75%) negu vyrų (25%).

Visi tiriamieji buvo vienodo išsilavinimo (nebaigtas Aukštasis). Iš 128 tyrimo dalyvių tik 24 (81,2 %) turėjo asmeninės patirties teisme ir beveik pusę tyrime dalyvavusių studentų (47,7 %) domėjosi Lietuvos Respublikos teismų veikla (t.y. skaitė straipsniu internetiniuose portaluose, laikraščiuose ar žiūrėjo reportažus).

2. 2. 2. Tyrimo metodas

Hipotezėms tikrinti buvo pasirinktas eksperimentas. Dalyviai buvo paskirstyti į keturias grupes pagal šio eksperimento sąlygas. Perskaitę straipsnius dalyviai turėjo atsakyti į klausimus.

Stimulinės medžiagos sukūrimas. Tyrimui atlikti buvo sukurti 4 tos pačios bylos straipsniai. Buvo pasirinktas baudžiamosios bylos atvejis – išžaginimo byla. Tokia byla buvo pasirinkta, nes jos sulaukia didesnio žiniasklaidos ir visuomenės dėmesio nei civilinės bylos. Retai tokio pobūdžio bylos yra nagrinėjamos teismuose. Išžaginimas Baudžiamojo kodekso 149 straipsnyje apibrėžiamas taip: „1. Tas, kas lytiškai santykiavo su žmogumi prieš šio valią panaudodamas fizinį smurtą ar grasindamas tuoj pat jį panaudoti, ar kitaip atimdamas galimybę priešintis, ar pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusio asmens būkle, baudžiamas laisvės atėmimu iki septynerių metų. 2. Tas, kas su bendrininkų grupe išžagino žmogų, baudžiamas laisvės atėmimu iki dešimties metų. 3. Tas, kas išžagino nepilnametį asmenį, baudžiamas laisvės atėmimu nuo trejų iki dešimties metų. 4. Tas, kas išžagino mažametį asmenį, baudžiamas laisvės atėmimu nuo penkerių iki penkiolikos metų. 5. Už šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas. 6. Už šio straipsnio 3 ir 4 dalyse numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.“ (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2006).

Rengiant stimulines medžiagas buvo atsižvelgta į išnagrinėtus realius straipsnius apie teismus žiniasklaidoje, tiek interneto portaluose, tiek spaudoje, tiek televizijoje (žr. į 2 lent.).

2 lentelė. *Pranešimų apie teismus žiniasklaidoje tendencijos.*

Teismų pranešimų žiniasklaidoje tendencijos	Skaičius
Neteisingi teismų sprendimai	19
Pranešimai apie teisėjų nusižengimus	7
Korupcija	9
Bylų vilkinimas. Savalaikiškumo pažeidimai	6
Teismo procedūros, priimančios sprendimą, teisingumo pažeidimai	2
Iš viso:	43

Kaip matome 2 lentelėje daugiausia straipsnių buvo apie teismų sprendimus, kuriuos žurnalistai vertino kaip neteisingus arba teisingus. Straipsniuose buvo akcentuojami ir pabrėžiami tokie sakiniai: „Paradoksas – iš trijų smurtautojų griežčiausia bausmė skirta tam, kuris mušė mažiausiai“, „Už pedofiliją nuteistas buvęs pasienietis išvengė realios laisvės atėmimo bausmės“, „Prieš 16 metų įvykdytos žmogžudystės kaltininkai sulaukė pelnyto atpildo“. Taip pat aprašomi ir

akcentuojami korupcijos atvejai Lietuvos Respublikos teismuose. Dažnai patys žurnalistai konstatuoja faktą, dar net neatlikus tyrimo, kad teismas yra korumpuotas, palaiko vieną ar kitą interesų grupę: „Prokuroras nebuvo suimtas, nes kolegos to neprašė“, „...teismo nariai negali būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn“, „Parašų klastojimu įtariamas Kauno teisėjas galėjo paleisti ne vieną nusikaltėlių“. Nemažiau žiniasklaida „nušviečia“ visuomenę apie teisėjų klaidas, nusižengimus, jas dažnai primena, aprašinėja ne vieną ir ne du kartus, sensacingus įvykius aprašo visi Lietuvos Respublikos dienraščiai, visos televizijos laidos. Pavyzdžiui: „Teisėjai tapo teisiamaisiais“, „...teisėjas pažeidė įstatymą“, „R.Savicką prokurorai kaltina piktnaudžiavus tarnybine teisėjo padėtimi...“, „Neblaivus vairavęs teisėjas atleistas iš pareigų“, „Neblaivus teisėjas spruko nuo žurnalistų“, „Lietuviškos mafijos monolitas: teisėjai“ ir t.t. Be to nemažai straipsnių žiniasklaidoje buvo rasta ir apie bylų nagrinėjimo savalaikiškumo pažeidimus, teismo procedūros pažeidimus: „Lietuva antradienį pralaimėjo penkias bylas Europos Žmogaus Teisių Teisme, kuris pripažino, kad visais atvejais nebuvo užtikrinta pareiškėjų teisė į bylos išnagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką“, „Po devynerių metų sulaukė bausmių“, „Specialiųjų tyrimų tarnybos surinkti įrodymai paslaptinai pradingo..“ ir t.t.

Taip pat stimulinė medžiaga buvo rengiama vadovaujantis moksliniais straipsniais. Vadovaudamiesi daugelio mokslininkų (Cremer and Tyler, 2007; Baird and Gangl, 2006; Ramirez, 2008; Tyler, 1989, 2001 and etc.) teiginiais, kad žmonių teisingumo suvokimui ir pasitikėjimui teismais turi įtakos subjektyvus žmonių procedūrinio ir skirstymo teisingumo suvokimas, o žmonės teismų veiklą ir sprendimus vertina vadovaudamiesi žiniasklaidoje pateikiama informacija (Baird and Gangl, 2006; Bogoch and Holzmen-Gazit, 2008; Jones and Weatherburn, 2009; Palidauskaitė ir Vaisvalavičiūtė, 2005), mes sudarėme 4 skirtingus tos pačios bylos straipsnius (žr. priedas nr. 1, 2, 3, 4).

Taigi stimulinė medžiaga, t.y. straipsniai, buvo sukurti vadovaujantis 2 principais: 1) straipsniai nesiskyrė tos pačios bylos atvejo aprašymu; 2) straipsniuose paskutinė pastraipa skyrėsi pagal žiniasklaidoje skelbiamos informacijos pobūdį. Vienas straipsnis buvo neutralus (toliau žymėsime N raide), kuriame buvo tiesiog aprašytas baudžiamosios bylos atvejis ir pateiktas teismo nuosprendis. Antrajame straipsnyje pagal nagrinėtus straipsnius teismo sprendimas buvo vertinamas kaip neteisingas (NS), trečiajame straipsnyje – teismo sprendimas yra teisingas (TS). Ketvirtajame straipsnyje buvo aprašyta, kad sprendimas buvo priimtas korumpuoto teisėjo (T).

Įvertinimo būdai. Tyrimui atlikti buvo panaudotos „Sprendimo teisingumo“ (ST), „Teismo neutralumo“ (TN), „Teisėjo pastangos teisingai išnagrinėti bylą“ (TPast.), „Teisėjo pagarba“ (TPag.), „Pasitikėjimo teismais“(Pasit.T) skalės. Iš viso buvo 5 skalės, 16 teiginių. Šie teiginiai yra dažnai naudojami teisingumo tyrimuose.

„Sprendimo teisingumo“ skalėje buvo panaudoti ankstesniuose tyrimuose naudoti teiginiai (Laurinavičius, 2005), skalės teiginiai buvo modifikuoti taip, kad atitiktų tyrimo kontekstą. Šią skalę sudaro 3 teiginiai: „Esu patenkintas Teismo sprendimu“, „Teismo priimtas sprendimas yra teisingas“, „Teisėjo priimtas sprendimas yra išmintingas ir atitinka esamą situaciją šioje byloje“.

„Teismo neutralumo“ skalę sudarė taip pat 3 teiginiai: „Teismas nebuvo suinteresuotas kurio nors bylos dalyvio laimėjimu“, „Teismas sprenddamas bylą rėmėsi vien tik faktais“, „Teismas bylos šalims suteikė vienodas galimybes“.

„Teisėjo pastangos teisingai išnagrinėti bylą“ skalę sudarė 3 teiginiai: „Teisėjas įsigilino į bylos esmę“, „Teisėjas stengėsi teisingai išspręsti bylą“, „Teisėjas įsigilino į bylos šalių parodymus“.

„Teisėjo pagarba“ buvo vertinama 3 teiginiais: „Teisėjas su bylos dalyviais elgėsi pagarbiai“, „Teisėjas su bylos dalyviais elgėsi mandagiai“, „Teisėjas rodė pagarbą žmogaus teisėms apskritai“.

„Pasitikėjimo teismais“ skalę sudaro keturi teiginiai: „Lietuvoje teismai visų žmonių bylas nagrinėja teisingai“, „Teismai Lietuvoje gerai gina pagrindines asmens teises“, „Teisėjai Lietuvoje yra sąžiningi“, „Teismų sprendimai Lietuvoje yra teisingi“. Sudarant pasitikėjimo teismais skalę buvo pasinaudota tradiciškai pasitikėjimą teisinėmis institucijomis matuoti vartojamais teiginiais (Tyler, 1990; cit. Laurinavičius, p. 93).

„Teismo neutralumo“, „Teisėjo pastangos teisingai išnagrinėti bylą“, „Teisėjo pagarba“ skalėse buvo panaudoti ankstesniame tyrime naudoti teiginiai, kurie buvo sudaryti remiantis T. R. Tylerio „grupės vertės“ procedūrinio teisingumo samprata (Laurinavičius, 2005). Teiginiai buvo adaptuoti taip, kad atitiktų šio tyrimo kontekstą.

Teiginiai buvo vertinami Likerto tipo 5 balų skale nuo „visiškai nesutinku“ iki „visiškai sutinku“. Skaičiaus didėjimas reiškė stipresnį sutikimą su teiginiu. Duomenys apie skalių patikimumą, vidurkius, standartinį nuokrypį ir esantį ryšį tarp jų pavaizduoti 3 lentelėje.

3 lentelė. *Skalių vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, koreliacijos ir Cronbacho alpha koeficientai (skliaustuose pateikti Cronbacho alpha koeficientai)*

Skalės	M	SD	1	2	3	4	5
1. ST	8,83	3,409	(0,916)				
2. TN	9,59	2,613	0,557**	(0,708)			
3. TPast.	9,70	2,742	0,615**	0,550**	(0,859)		
4. TPag.	10,39	2,28	0,498**	0,569**	0,685**	(0,829)	
5. Pasit.T	7,84	2,78	0,357**	0,176*	0,383**	0,342**	(0,865)

M – vidurkis, SD – standartinis nuokrypis; * p < 0,05 ** p < 0,01

Kaip matome iš Cronbacho alpha koeficientų, skalių vidinis patikimumas yra ganėtinai aukštas ir pakankamas, kad tokias skales būtų galima naudoti statistinėje analizėje (Vaitkevičius ir Saudargienė, 2006). Taip pat šios skalės tarpusavyje koreliuoja, vienos skalės sumai didėjant didės ir kitos skalės suma.

Sociodemografinėms charakteristikoms išsiaiškinti buvo naudojami darbo autorės sukurti klausimai apie: lytį, amžių, išsilavinimą, asmeninę patirtį Lietuvos Respublikos teismuose, domėjimąsi teismų veikla. Šie klausimai buvo užduoti dėl to, kad būtų sudarytos homogeniškos eksperimento grupės.

2. 2. 3. Tyrimo eiga

Tyrimas buvo atliktas 2011 metų kovo mėnesį. Tyrėja su 12 – 32 studentų grupėmis susitikdavo jų auditorinių užsiėmimų metu. Dalyvavimas tyrime buvo savanoriškas, už jį nebuvo mokama ar kitaip skatinama. Užsiėmimų pradžioje tyrėja prisistatydavo, pristatydavo tyrimo temą, akcentuodavo tyrimo anonimiškumą. Tyrimo dalyviai atsitiktine tvarka gaudavo straipsnius, kuriuose buvo aprašytas tas pats baudžiamosios bylos atvejis, tačiau šių straipsnių paskutinės pastraipos skirdavosi. Tyrimo metu buvo išdalinti 4 skirtingi straipsniai, taip buvo siekiama sudaryti keturias skirtingas eksperimento grupes. Dalyviai perskaitė straipsnius ir susipažinę su atveju gaudavo anketą, kurioje būdavo pateikti teiginiai apie teisingumą ir pasitikėjimą teismais. Dalyviai turėdavo atsakyti, kiek jie sutinka su vienu ar kitu teiginiu apie teisingumą ir pasitikėjimą teismais. Visiems dalyviams baigus pildyti anketą, jos būdavo iškart surenkamos. Po surinkimo tyrėja atsakydavo dalyviams į iškilusius klausimus, trumpai pristatydavo tyrimą, jo tikslą. Galiausiai padėkodavo už dalyvavimą ir atsisveikindavo. Tyrimas kartu su aptarimu iškilusių klausimų užtrukdavo vienoje grupėje nuo 20 iki 30 minučių.

2. 3. Tyrimo rezultatai

Tyrimo dalyvių, kurie į visus teiginius atsakė „Nei nesutinku, nei sutinku“, anketų duomenys buvo atmesti ir neanalizuojami toliau, nes jie nebūtų buvę rezultatyvūs.

Kadangi tyrimo metodas yra eksperimentas ir jame dalyvauja 4 grupės, suskirstytos pagal stimulinės medžiagos pobūdį, buvo atliekami grupių homogeniškumo patikrinimas. Grupės nesiskyrė pagal lytį, nes kiekvienoje grupėje buvo 24 (75 %) moterys ir 8 (25%) vyrai, iš viso po 32 dalyvius kiekvienoje eksperimento grupėje. Taip pat nesiskyrė tiriamieji pagal išsilavinimą, nes visi buvo nebaigę Aukštosios mokyklos. Patikrinus kitus sociodemografinius rodiklius ir atlikus statistinę analizę buvo gauta, kad grupės nesiskiria pagal amžių ($F = 0,616$, $p > 0,05$), ankstesnę

patirtį ($\chi^2 = 0,410$, $p > 0,05$), domėjimąsi teismais ($\chi^2 = 1,848$, $p > 0,05$). Iš gautų rezultatų galime daryti išvadas, kad 4 eksperimento grupės nesiskiria pagal sociodemografinius rodiklius.

Tolesnei duomenų analizei reikėjo taikyti vienfaktorinę dispersinę analizę, todėl buvo patikrinta ar duomenys atitinka jos naudojimo prielaidas. ANOVA modelio prielaidos yra: 1) kintamieji pasiskirstę pagal normalųjį dėsnį; 2) kintamųjų dispersijos lygios; 3) kintamieji yra nepriklausomi. Tyrimo duomenims buvo apskaičiuoti asimetrijos, eksceso koeficientai, apskaičiuotas Levene kriterijus, norint patikrinti ar dispersijos yra lygios 4-riose eksperimento grupėse. Skalių reikšmių pasiskirstymo normalumui tirti buvo naudotas Shapiro – Wilk kriterijus, kurio reikšmės artėjimas prie 1 reiškia, kad duomenų pasiskirstymas artėja prie normalaus. Kadangi duomenų pasiskirstymas neatitiko normaliojo ir dispersijos nebuvo lygios (ST skalės $W = 5,427$, $p < 0,05$), buvo atlikta Blomo ranginė transformacija. Šia transformacija yra sukuriamas naujas ranginis kintamasis, kurio reikšmės yra apskaičiuojamos pagal formulę $\Phi^{-1}(ri - 3/8)/(n + 1/4)$; čia Φ – standartinio normaliojo skirstinio funkcija, ri – reikšmei i priskirtas rangas, o n – imties didumas. Tie patys normalumui patikrinti skirti kriterijai buvo apskaičiuoti ir transformuotiems duomenims. Visos gautos kriterijų reikšmės pateiktos 4 lentelėje.

4 lentelė. Skalių eksceso, asimetrijos, Shapiro Wilk ir Levene kriterijų reikšmės tiek pradiniams, tiek transformuotiems duomenims.

Nr.	Skalės	Eksceso koeficientas	Asimetrijos koeficientas	Shapiro – Wilk kriterijus	Shapiro – Wilk kriterijaus vidurkis 4 grupėse	Levene kriterijus 4 grupių (p reikšmė)
1.	ST	- 1,189	0,034	0,934	0,913	5,427 (0,002)
	(ST)	- 0,496	0,192	0,979	0,961	2,245 (0,086)
2.	TN	- 0,430	- 0,024	0,980	0,948	0,094 (0,963)
	(TN)	- 0,419	- 0,043	0,986	0,967	0,134 (0,940)
3.	TPast.	- 0,758	- 0,033	0,968	0,950	0,588 (0,624)
	(TPast.)	- 0,432	- 0,034	0,87	0,966	0,464 (0,708)
4.	TPag.	- 0,198	- 0,060	0,966	0,953	0,466 (0,707)
	(TPag.)	- 0,329	- 0,070	0,983	0,963	0,526 (0,666)
5.	Pasit.T	- 0,043	0,570	0,945	0,916	0,994 (0,398)
	(Pasit.T)	- 0,593	0,143	0,977	0,950	1,594 (0,194)

Kaip matome iš 4 lentelėje pateiktų duomenų, kad duomenų asimetrija ir ekscesas tam tikrose skalėse sumažėjo (reikšmės priartėjo prie 0). Tačiau kai kuriose skalėse mažai pakito ar mažai padidėjo. Tačiau iš Shapiro – Wilko kriterijaus reikšmių matome, kad Blomo ranginė transformacija duomenų pasiskirstymą priartino normaliajam skirstiniui. Po ranginės transformacijos Shapiro – Wilko kriterijaus reikšmė priartėjo prie vieneto, taip pat Shapiro – Wilko kriterijaus reikšmės vidurkis visose eksperimento grupėse priartėjo prie vieneto.

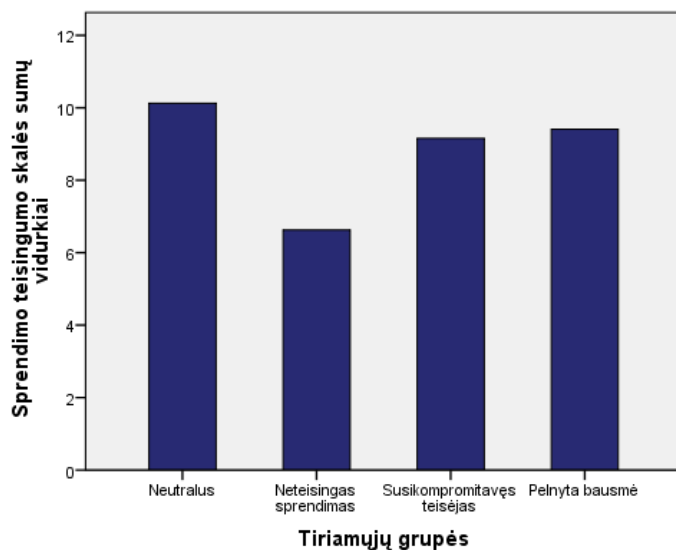

Levene kriterijus 4 eksperimento grupėms parodė, kad dispersijos nėra lygios (ST skalės sumos dispersija skyrėsi nuo kitų, $p < 0,05$), tačiau po Blomo ranginės transformacijos buvo patenkinta ANOVA prielaida apie dispersijų lygybę.

Kadangi ANOVA yra pakankamai atspari normalumo prielaidos pažeidimams bei lygių dispersijų reikalavimų pažeidimams – ypač kai imčių didumai mažai skiriasi. Taip pat ANOVA dažnai yra taikoma, kai kintamieji yra matuojami pagal rangų skalę (Čekanavičius, Murauskas, 2002). Taigi vienfaktorinės dispersinės analizės metodu buvo atliktos dvi duomenų analizės – naudojant pradinis duomenis ir transformuotus. Transformuotų duomenų p ir η^2 bus pateikiami skliaustuose.

Sprendimo teisingumas. Kadangi pradinuose duomenyse ir transformuotuose duomenyse buvo atsiradę išskirtys, o dispersinė analizė yra jautri išskirtims, todėl jos buvo pašalintos iš tolimesnės „Sprendimo teisingumo“ skalės analizės.

ANOVA rezultatai rodo, kad sprendimo teisingumo vertinimams turėjo įtakos žiniasklaidoje pateiktos informacijos pobūdis $F = 6,84$, $p < 0,05$, $\eta^2 = 0,15$ ($F = 8,111$, $p < 0,05$, $\eta^2 = 0,17$). Koeficientas η^2 rodo, kad 15 % sprendimo teisingumo vertinimo lėmė informacijos pobūdis. Taip pat buvo apskaičiuoti sprendimo teisingumo (ST) skalės vidurkiai kiekvienoje eksperimento grupėje (žr. 1 pav.).

1 pav. „Sprendimo teisingumo“ skalės vidurkių pasiskirstymas 4 eksperimento grupėse.

Kaip matome, didžiausias vidurkis buvo N eksperimento grupėje ($M = 10,12$), o mažiausias NS eksperimento grupėje ($M = 6,46$) naudojant tiek pradinius duomenis, tiek transformuotus (N eksperimento grupėje $M = 10,09$, NS eksperimento grupėje $M = 6,489$). Šis vidurkių skirtumas grupėse yra statistiškai reikšmingas ($p < 0,05$).

Norint įvertinti žiniasklaidoje pateikiamos informacijos įtaką sprendimo teisingumo vertinimui ir sužinoti kokio pobūdžio informacija turėjo įtaką sprendimo teisingumo vertinimui buvo panaudotas *post hoc* analizės LSD kriterijus (žr. 5 lent.).

5 lentelė. Sprendimo teisingumo skalės vidurkių skirtumai eksperimento grupėse ir *p* reikšmė. Skliausteliuose pateiktos transformuotų duomenų reikšmės.

Tiriamųjų grupės		Neutralus (J)	Neteisingas sprendimas (J)	Susikompromitavęs teisėjas (J)	Pelnyta baudmė (J)
Neutralus (I)	Vidurkių skirtumas (I-J)	-	3,667 (3,60463)	0,969 (0,951)	0,719 (0,68737)
	p	-	0,0001 (0,0001)	0,218 (0,201)	0,360 (0,354)
Neteisingas sprendimas (I)	Vidurkių skirtumas (I-J)	- 3,667 (-3,60463)	-	- 2,698 (-2,65362)	- 2,948 (-2,91726)
	p	0,0001 (0,0001)	-	0,002 (0,001)	0,001 (0,0001)
Susikompromitavęs teisėjas (I)	Vidurkių skirtumas (I-J)	- 0,969 (-0,951)	2,698 (2,65362)	-	- 0,250 (-0,26364)
	p	0,218 (0,201)	0,002 (0,001)	-	0,750 (0,722)
Pelnyta baudmė (I)	Vidurkių skirtumas (I-J)	- 0,719 (-0,68737)	2,948 (2,91726)	0,250 (0,26364)	-
	p	0,360 (0,354)	0,001 (0,0001)	0,750 (0,722)	-

Naudojant pradinius ir transformuotus duomenis rezultatai nesikeitė. Jie parodė, kad sprendimo teisingumo vertinimai NS eksperimento grupėje buvo mažesni negu N, T, ST eksperimento grupėse, šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($p < 0,05$). Kai buvo pateikta neigiama informacija apie teismo sprendimą, sprendimo teisingumas buvo neigiamiau įvertintas nei kai buvo pateikta neutrali informacija, informacija apie susikompromitavusį teisėją ar informacija, kad teismo sprendimas yra teisingas.

Teismo neutralumas. Kadangi pradiniuose ir transformuotuose duomenyse buvo atsiradę išskirčių ir jos gali labai iškreipti dispersinės analizės rezultatus, šios išskirtys buvo panaikintos tolimesniuose „Teismo neutralumo“ skalės analizės veiksmuose.

ANOVA rezultatai rodo, kad teismo neutralumo vertinimams įtakos turėjo žiniasklaidoje pateikiamos informacijos pobūdis, $F = 7,213$, $p < 0,05$, $\eta^2 = 0,152$ ($F = 6,872$, $p < 0,05$, $\eta^2 = 0,145$).

Koeficientas η^2 rodo, kad 15,2 % teismo neutralumo vertinimą lėmė pateiktos informacijos pobūdis. Taip pat buvo apskaičiuoti ir „Teismo neutralumo“ (TN) skalės vidurkiai kiekvienoje eksperimento grupėje (žr. 6 lent.)

6 lentelė. „TN“ skalės vidurkiai eksperimentų grupėse, ANOVA kriterijaus ir p reikšmė. Skliaustuose surašytos transformuotų duomenų reikšmės.

Tiriamųjų grupės	N	Vidurkis	F	p
Neutralus (N)	32	10,41 (10,4087)	7,213 (6,872)	0,0001 (0,0001)
Neteisingas sprendimas (NS)	32	8,09 (8,0925)		
Susikompromitavęs teisėjas (T)	32	9,63 (9,5993)		
Pelnyta bausmė (TS)	32	10,45 (10,2236)		
Iš viso	128	9,64 (9,5807)		

Naudojant pradinis duomenis buvo rasta, kad didžiausias „Teismo neutralumo“ skalės vidurkis yra TS eksperimentinėje grupėje ($M = 10,45$), o mažiausias vidurkis – NS grupėje ($M = 8,09$). Tačiau analizuojant transformuotus duomenis rezultatai parodė, kad „Teismo neutralumo“ skalės didžiausias vidurkis yra „Neutralus“ eksperimentinėje grupėje ($M = 10,41$), mažiausias vidurkis buvo rastas toje pačioje „Neteisingas sprendimas“ grupėje ($M = 8,0925$). Šis vidurkių skirtumas grupėse yra statistiškai reikšmingas ($p < 0,05$).

Rezultatai rodo, kad teismo neutralumo vertinimo vidurkiai skiriasi 4 eksperimento grupėse. Todėl siekiant įvertinti žiniasklaidoje pateikiamos informacijos įtaką teismo neutralumo vertinimui ir sužinoti kokio pobūdžio informacija turėjo įtaką teismo neutralumo vertinimui buvo panaudotas *post hoc* analizės LSD kriterijus (žr. 7 lent.).

7 lentelė. „TN“ skalės vidurkių skirtumai eksperimento grupėse ir *p* reikšmė. Skliausteliuose pateiktos transformuotų duomenų reikšmės (lentelės 2 dalis 34 lape).

Tiriamųjų grupės		Neutralus (J)	Neteisingas sprendimas (J)	Susikompromitavęs teisėjas (J)	Pelnyta baudmė (J)
Neutralus (I)	Vidurkių skirtumas (I-J)	-	2,312 (2,31620)	0,773 (0,80937)	- 0,045 (0,18509)
	P	-	0,0001 (0,0001)	0,218 (0,163)	0,360 (0,745)
Neteisingas sprendimas (I)	Vidurkių skirtumas (I-J)	- 2,312 (-2,31620)	-	- 1,540 (-1,50683)	- 2,358 (-2,13111)
	P	0,0001 (0,0001)	-	0,01 (0,01)	0,0001 (0,0001)
Susikompromitavęs teisėjas (I)	Vidurkių skirtumas (I-J)	-0,773 (-0,80937)	1,540 (1,50683)	-	-0,818 (-0,62428)
	P	0,191 (0,613)	0,01 (0,01)	-	0,170 (0,281)
Pelnyta baudmė (I)	Vidurkių skirtumas (I-J)	0,045 (0,18509)	2,358 (2,13111)	0,818 (0,62428)	-
	P	0,938 (0,745)	0,0001 (0,0001)	0,170 (0,281)	-

Pastebima ta pati tendencija kaip ir sprendimo teisingumo vertinime. Naudojant tiek pradinius, tiek transformuotus duomenis, kai išskirtys yra pašalintos, rezultatai nesikeitė. Teismo neutralumo vertinimai NS eksperimentinėje grupėje buvo mažesni negu N, T ar TS grupėse. Šie vertinimai statistiškai reikšmingai skyrėsi 4 eksperimentinėse grupėse ($p < 0,05$). Taigi kai buvo pateikta informacija apie neteisingą sprendimą, teismo neutralumas įvertintas daugiau neigiamai negu tada, kai buvo pateikta neutrali informacija, informacija apie susikompromitavusį teisėją ar informaciją apie teisingą sprendimą.

Teisėjo pastangos teisingai išnagrinėti bylą. Šios skalės pradinuose duomenyse nebuvo išskirčių, tačiau jų atsirado atlikus Blomo ranginę transformaciją. Šios išskirtys transformuotuose duomenyse buvo pašalintos iš duomenų tolesnėje analizėje, nes išskirtys gali labai iškreipti dispersinės analizės rezultatus.

Atlikus ANOVA analizę rezultatai rodo, kad teisėjų pastangų teisingai išnagrinėti bylą vertinimams turėjo įtakos žiniasklaidoje pateikiamos informacijos pobūdis, $F = 6,268$, $p < 0,05$, $\eta^2 = 0,132$ ($F = 6,330$, $p < 0,05$, $\eta^2 = 0,134$). Koeficientas η^2 parodė, kad 13,2 % teisėjo pastangų teisingai išnagrinėti bylą vertinimą lėmė pateiktos informacijos pobūdis. Buvo apskaičiuoti šios skalės vertinimo vidurkiai kiekvienoje eksperimento grupėje ir nustatytas šių vidurkių skirtumo reikšmingumo lygmuo (žr. 8 lent.).

8 lentelė. „TPast.“ skalės vidurkiai eksperimentų grupėse, ANOVA kriterijaus ir p reikšmė. Skliaustuose surašytos transformuotų duomenų reikšmės.

Tiriamųjų grupės	N	Vidurkis	F	p
Neutralus (N)	32	10,72 (10,7206)	6,268 (6,330)	0,001 (0,0001)
Neteisingas sprendimas (NS)	32	8,25 (8,4124)		
Susikomprotavęs teisėjas (T)	32	9,31 (9,3232)		
Pelnyta baismė (TS)	32	10,50 (10,5035)		
Iš viso	128	9,70 (9,7504)		

Analizėje naudojant tiek pradinius duomenis, tiek transformuotus gauti rezultatai rodo, kad didžiausias teisėjo pastangų teisingai išnagrinėti bylą vertinimo vidurkis yra N eksperimento grupėje ($M = 10,72 (10,7206)$), mažiausias – NS grupėje ($M = 8,25 (8,4124)$). Šis vidurkių skirtumas 4 eksperimento grupėse yra statistiškai reikšmingas ($p < 0,05$).

ANOVA analizės rezultatai rodo, kad teisėjo pastangų teisingai išnagrinėti bylą vertinimo vidurkiai skiriasi 4 eksperimento grupėse, todėl norint įvertinti žiniasklaidoje pateikiamos informacijos įtaką teisėjo pastangų vertinimui ir sužinoti kokio pobūdžio informacija turėjo įtaką teisėjo pastangų vertinimui buvo panaudotas *post hoc* analizės LSD kriterijus (žr. 9 lent.).

9 lentelė. „TPast.“ skalės vidurkių skirtumai eksperimento grupėse ir p reikšmė. Skliausteliuose pateiktos transformuotų duomenų reikšmės.

Tiriamųjų grupės		Neutralus (J)	Neteisingas sprendimas (J)	Susikomprotavęs teisėjas (J)	Pelnyta baismė (J)
Neutralus (I)	Vidurkių skirtumas (I-J)	-	2,469 (2,3082)	1,406 (1,39735)	0,219 (0,21707)
	p	-	0,0001 (0,0001)	0,032 (0,022)	0,736 (0,718)
Neteisingas sprendimas (I)	Vidurkių skirtumas (I-J)	- 2,469 (-2,3082)	-	- 1,062 (-0,91084)	-2,250 (-2,09113)
	p	0,0001 (0,0001)	-	0,103 (0,135)	0,001 (0,001)
Susikomprotavęs teisėjas (I)	Vidurkių skirtumas (I-J)	-1,406 (-1,39735)	1,062 (0,91084)	-	-1,188 (-1,18029)
	p	0,032 (0,022)	0,103 (0,135)	-	0,069 (0,052)
Pelnyta baismė (I)	Vidurkių skirtumas (I-J)	-0,219 (-0,21707)	2,250 (2,09113)	1,188 (1,18029)	-
	p	0,736 (0,718)	0,001 (0,001)	0,069 (0,052)	-

Pastebima ta pati rezultatų nekeitimo tendencija, kai yra analizėje naudojami pradiniai duomenys ar transformuoti duomenys. Rezultatai rodo, kad teisėjo pastangos teisingai išnagrinėti bylą N eksperimento grupėje teigiamiau vertinamos negu NS ir T eksperimento grupėse. Taip pat teisėjo pastangos teigiamiau vertinamos TS eksperimento grupėje negu NS grupėje. Šie vertinimų skirtumai yra statistikai reikšmingi ($p < 0,05$). Taigi eksperimento dalyviai, kuriems buvo pateikta neutrali informacija apie teisimą ir jo sprendimą, teisėjo pastangas teisingai išnagrinėti bylą vertino teigiamiau nei tie dalyviai, kuriems buvo pateikta informacija apie neteisingą sprendimą ar apie susikompromitavusį teisėją. Taip pat teisėjo pastangas teisingai išnagrinėti bylą daugiau teigiamai įvertino tie dalyviai, kuriems buvo pateikta informacija apie teisingą sprendimą, negu tie, kuriems buvo pateikta informacija apie neteisingą sprendimą.

Teisėjo pagarba. Šios skalės pradinuose duomenyse buvo išskirčių, atlikus Blomo ranginę transformaciją duomenyse išskirčių nebebuvo. Kad galėtume atlikti dispersinę analizę tiek pradiniais, tiek transformuotiems duomenims, išskirtys buvo pašalintos iš pradinių duomenų. Nes išskirtys gali labai iškreipti dispersinės analizės rezultatus.

Atlikus ANOVA analizę rezultatai rodo, kad žiniasklaidoje pateikiamos informacijos pobūdis turi įtakos teisėjo pagarbos vertinimams, $F = 3,189$, $p < 0,05$, $\eta^2 = 0,072$ ($F = 3,679$, $p < 0,05$, $\eta^2 = 0,082$). Koeficientas η^2 rodo, kad 7,2 % (8,2 %) teisėjo pagarbos vertinimą lėmė pateiktos informacijos pobūdis. Buvo apskaičiuoti šios skalės vertinimo vidurkiai kiekvienoje eksperimento grupėje ir nustatytas šių vidurkių skirtumo reikšmingumo lygmuo (žr. 10 lent.)

10 lentelė. „TPag.“ skalės vidurkiai eksperimentų grupėse, ANOVA kriterijaus ir p reikšmė. Skliaustuose surašytos transformuotų duomenų reikšmės.

Tiriamųjų grupės	N	Vidurkis	F	p
Neutralus (N)	32	11,22 (11,2093)	3,189 (3,679)	0,026 (0,014)
Neteisingas sprendimas (NS)	32	9,62 (9,6181)		
Susikompromitavęs teisėjas (T)	32	10,16 (9,9991)		
Pelnyta bausmė (TS)	32	10,72 (10,7111)		
Iš viso	128	10,43 (10,3844)		

Analizėje naudojant tiek pradinius, tiek transformuotus duomenis rezultatai rodo, kad didžiausias teisėjo pagarbos įvertinimo vidurkis yra N eksperimento grupėje ($M = 11,22$ (11,2093)), o mažiausias – NS eksperimento grupėje ($M = 9,62$ (9,6181)). Vertinimo vidurkių skirtumas eksperimento grupėse yra statistikai reikšmingas ($p < 0,05$).

Rezultatai rodo, kad teisėjo pagarbos vertinimo vidurkiai skiriasi 4 eksperimento grupėse. Todėl siekiant įvertinti žiniasklaidoje pateikiamos informacijos įtaką teisėjo pagarbos vertinimui ir

sužinoti kokio pobūdžio informacija turėjo įtaką teismo neutralumo vertinimui buvo panaudotas *post hoc* analizės LSD kriterijus (žr. 12 lent.).

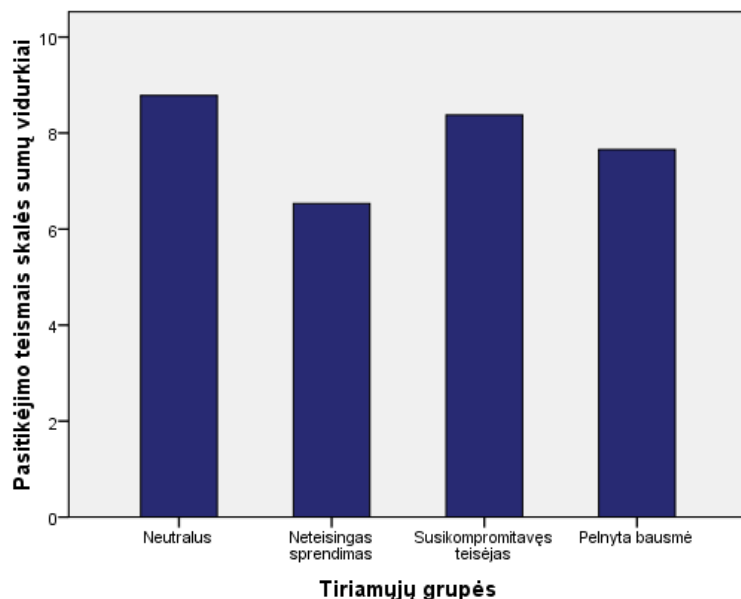
12 lentelė. „TPag.“ skalės vidurkių skirtumai eksperimento grupėse ir *p* reikšmė. Skliausteliuose pateiktos transformuotų duomenų reikšmės.

Tiriamųjų grupės		Neutralus (J)	Neteisingas sprendimas (J)	Susikompromitavęs teisėjas (J)	Pelnyta bausmė (J)
Neutralus (I)	Vidurkių skirtumas (I-J)	-	1,594 (1,59114)	1,057 (1,21014)	0,500 (0,49820)
	p	-	0,004 (0,003)	0,057 (0,023)	0,361 (0,345)
Neteisingas sprendimas (I)	Vidurkių skirtumas (I-J)	- 1,594 (-1,59114)	-	- 0,536 (-0,381)	-1,094 (-1,09294)
	p	0,004 (0,003)	-	0,331 (0,470)	0,047 (0,04)
Susikompromitavęs teisėjas (I)	Vidurkių skirtumas (I-J)	-1,057 (-1,21014)	0,536 (0,381)	-	-0,557 (-0,71194)
	p	0,057 (0,023)	0,331 (0,470)	-	0,313 (0,178)
Pelnyta bausmė (I)	Vidurkių skirtumas (I-J)	-0,500 (-0,4982)	1,094 (1,09294)	0,557 (0,71194)	-
	p	0,361 (0,345)	0,047 (0,04)	0,313 (0,178)	-

Analizės rezultatai skiriasi, kai yra naudojami pradiniai duomenys ir kai yra naudojami transformuoti duomenys. Naudojant pradinius duomenis, rezultatai rodo, kad teisėjo pagarba daugiau teigiamai vertinama N ir TS eksperimento grupėse negu NS eksperimento grupėje ($p < 0,05$). Naudojant analizėje transformuotus duomenis rezultatai taip pat rodo, kad teisėjo pagarba daugiau teigiamai vertinama N ir TS grupėje negu NS grupėje ($p < 0,05$). Tačiau analizės rezultatai rodo, kad teisėjo pagarba daugiau teigiamai vertinama N grupėje negu T eksperimento grupėje. Taigi dalyviai, kuriems buvo pateikiama neutrali informacija ir informaciją apie teisingą sprendimą, teigiamiau vertino teisėjo pagarbą negu tie dalyviai, kuriems buvo pateikiama informacija apie neteisingą sprendimą. Taip pat dalyviai, kuriems buvo pateikiama informacija apie susikompromitavusį teisėją daugiau neigiamai vertino teisėjo pagarbą negu tie dalyviai, kuriems buvo pateikta neutrali informacija.

Pasitikėjimas teismais. Šios skalės pradinuose duomenyse buvo išskirčių, atlikus Blomo ranginę transformaciją duomenyse išskirčių nebebuvo. Kad galėtume atlikti dispersinę analizę tiek pradiniais, tiek transformuotiems duomenims, išskirtys buvo pašalintos iš pradinių duomenų. Nes išskirtys gali labai iškreipti dispersinės analizės rezultatus.

ANOVA analizės rezultatai, rodo, kad pasitikėjimui teismais vertinimams turėjo įtakos žiniasklaidoje pateikiamos informacijos pobūdis, $F = 5,563$, $p < 0,05$, $\eta^2 = 0,119$ ($F = 4,814$, $p < 0,05$, $\eta^2 = 0,104$). Koeficientas η^2 parodo, kad 11,9 % pasitikėjimo teismais vertinimą lėmė pateiktos informacijos pobūdis. Buvo apskaičiuoti šios skalės vertinimo vidurkiai kiekvienoje eksperimento grupėje (žr. 2 pav.) ir nustatytas šių vidurkių skirtumo reikšmingumo lygmuo.

2 pav. „Pasitikėjimo teismais“ skalės sumų vidurkių pasiskirstymas 4 eksperimento grupėse.

Kaip matome, didžiausias vidurkis buvo „Neutralus“ eksperimento grupėje ($M = 8,78$), o mažiausias „Neteisingas sprendimas“ eksperimento grupėje ($M = 6,29$) naudojant tiek pradinis duomenis, tiek transformuotus (N eksperimento grupėje $M = 8,7672$, NS eksperimento grupėje $M = 6,5718$). Pasitikėjimo teismais vertinimo vidurkių skirtumas eksperimento grupėse yra statistikai reikšmingas ($p < 0,05$).

Rezultatai rodo, kad pasitikėjimo teismais vertinimo vidurkiai skiriasi 4 eksperimento grupėse. Todėl siekiant įvertinti žiniasklaidoje pateikiamos informacijos įtaką pasitikėjimo teismais vertinimui ir sužinoti kokio pobūdžio informacija turėjo įtaką vertinimui buvo panaudotas *post hoc* analizės LSD kriterijus (žr. 13 lent.).

13 lentelė. „Past.T“ skalės vidurkių skirtumai eksperimento grupėse ir *p* reikšmė. Skliausteliuose pateiktos transformuotų duomenų reikšmės. (13 lent. II dalis 39 lape)

Tiriamųjų grupės		Neutralus (J)	Neteisingas sprendimas (J)	Susikompromitavęs teisėjas (J)	Pelnyta bausmė (J)
Neutralus (I)	Vidurkių skirtumas (I-J)	-	2,491 (2,19543)	0,406 (0,37702)	1,125 (1,08490)
	<i>p</i>	-	0,0001 (0,001)	0,533 (0,546)	0,086 (0,084)
Neteisingas sprendimas (I)	Vidurkių skirtumas (I-J)	- 2,491 (-2,19543)	-	- 2,085 (-1,81841)	-1,366 (-1,11053)
	<i>p</i>	0,0001 (0,001)	-	0,002 (0,004)	0,039 (0,077)
Susikompromitavęs teisėjas (I)	Vidurkių skirtumas (I-J)	-0,406 (-0,37702)	2,085 (1,81841)	-	-0,719 (-0,70788)
	<i>p</i>	0,533 (0,546)	0,002 (0,004)	-	0,271 (0,257)
Pelnyta bausmė (I)	Vidurkių skirtumas (I-J)	-1,125 (-1,08490)	1,366 (1,11053)	-0,719 (-0,70788)	-
	<i>p</i>	0,086 (0,084)	0,039 (0,077)	0,271 (0,257)	-

Naudojant pradinis duomenis pasitikėjimo teismais vertinimai mažesni NS eksperimento grupėje negu N, T ir TS eksperimento grupėse ($p < 0,05$). Naudojant transformuotas skales rezultatai rodo, kad pasitikėjimo teismais vertinimai mažesni NS eksperimento grupėje negu N, TS eksperimento grupėse ($p < 0,05$). Taigi kai dalyviai, kuriems buvo pateikta informacija apie neteisingą sprendimą, pasitikėjimą teismais vertino neigiamiau negu tie dalyviai, kuriems buvo pateikta neutrali informacija, informacija apie susikompromitavusį teisėją ir informacija apie teisingą sprendimą.

3. ŽINIASKLAIDOJE PATEIKIAMOS INFORMACIJOS ĮTAKOS ŽMONIŲ PASITIKĖJIMUI TEISMAIS TYRIMO REZULTATŲ APITARIMAS

Kiekvieną mėnesį yra atliekami socialiniai tyrimai, kurie nustato piliečių pasitikėjimo valdžios institucijomis lygį. Pastebima pasitikėjimo valdžios institucijomis krizė. Itin opia problema tampa nepasitikėjimas teismine valdžia – teismais (tik 14,5 % (Vilmorus, 2010)). Jau 2000 m. D. Tureikytė apklausos būdu nustatė, kad 67,5 % respondentų nuomone, labiausiai jų požiūrį veikia spaudos, radijo ir televizijos pateikiama informacija. J. K. Staton (2006) pritaria, kad vietinė žiniasklaida turi įtakos piliečių nuomonės formavimuisi apie teismus ir teisėjus. Įvairaus pobūdžio informacija, pateikiama žiniasklaidos priemonėse, turi įtakos piliečių teisingumo vertinimams, to pasėkoje ir pasitikėjimui teismais. Todėl išnagrinėjus literatūrą pagrindine mūsų tyrimo prielaida yra, kad žiniasklaidoje pateikiama informacija turi įtakos piliečių pasitikėjimui teismais. Šiai pagrindinei prielaidai patikrinti, literatūros analizės ir straipsnių, pateikiamų Lietuvos žiniasklaidos priemonėse, pagalba buvo išsikeltos kelios hipotezės.

Gauti tyrimo rezultatai iš dalies patvirtino mūsų iškeltas hipotezes apie teisingumo vertinimus ir pasitikėjimą teismais. Kai eksperimentinei grupei buvo pateiktas straipsnis, kuriame žurnalistai neigiamai vertina teismo sprendimą ir jį kritikuoja, piliečiai neigiamai vertino tiek skirstymo teisingumą, tiek procedūrinio teisingumo kriterijus palyginus su eksperimento grupe, kuriai buvo pateiktas neutralus straipsnis. Piliečiai neigiamai vertino teismo skirstymo teisingumo kriterijų: sprendimo teisingumą ir procedūrinio teisingumo kriterijus: teismo neutralumą, teisėjo pastangas teisingai išnagrinėti bylą ir teisėjo rodomą pagarbą. O kadangi procedūrinio ir skirstymo teisingumo vertinimas yra neatsiejamas nuo pasitikėjimo teismais (Cremer, Tyler, 2007), tai informacija apie neteisingą sprendimą turėjo neigiamos įtakos pasitikėjimui teismais, t.y. neigiama informacija apie teismo sprendimą mažina pasitikėjimą teismais. Gauti tyrimo rezultatai patvirtina B. Bogoch ir Y. Holzmen-Gazit (2008) prielaidą, kad smukdančio teismo įvaizdžio demonstravimas įvairiose žiniasklaidos priemonėse turi neigiamos įtakos žmonių nuomonės formavimui apie teismus. Taip pat ir netiksli, neobjektyvi, dažnai neigiama vertinamojo pobūdžio informacija daro neigiamą įtaką žmonių teisingumo suvokimui (Baird and Gangl, 2006; Hetherington and Smith, 2007; Jones and Weatherburn, 2009). Be to rasti rezultatai, kad neigiama informacija apie teismo sprendimą neigiamai paveikia teisingumo ir pasitikėjimo vertinimus, patvirtina prielaidą, kad jei žiniasklaida aprašo, jog teismas nesilaikė teisingumo principo ir įstatymų priimdamas sprendimą, tai žmonės linkę neigiamai vertinti teismą (Baird and Gangl, 2006). Tiesiog žiniasklaidoje pateikiama neigiama informacija apie teismą ir jo sprendimą neigiamai veikia subjektyvų teisingumo suvokimą, teismo

neatitikimas teisingumo kriterijams mažina pasitikėjimą teismais (Benesh, 2006; Burke, Leben, 2009; Tyler, 1989; Tyler 2001).

Teisingumo kriterijų ir pasitikėjimo teismais vertinimams, pasak S. Pahis (2009) bei Palidaukaitė ir Vaisvalavičiūtė (2005), turi įtakos ir korupcijos atvejai teismuose. Tačiau mūsų tyrimas šią prielaidą patvirtino tik iš dalies. Kai žmonėms buvo pateikiama informacija apie susikompromitavusį teisėją, jie neigiamai vertino tik kelis procedūrinio teisingumo kriterijus: teisėjo pastangas teisingai išnagrinėti bylą ir teisėjo pagarbą (buvo rasta naudojant transformuotą „Teisėjo pagarbos“ skalę). Galime teigti, kad informacija apie susikompromitavusį teisėją turėjo įtakos procedūrinio teisingumo kriterijams, susijusiems su teisėjo elgesiu: teisėjo pastangų ir teisėjo pagarbos vertinimams, tačiau sprendimo teisingumui, teismo neutralumui ir pasitikėjimui teismais ši informacija neturėjo įtakos. Šiuos rezultatus galime paaiškinti paties S. Pahis (2009) prielaida, kad korupcijos atvejai daugiau neigiamai veikia pasitikėjimą teismo atstovais, neigiamai veikia nuomonę apie teisėjus, šiuo atveju teisėjo pastangas ir teisėjo pagarbą. Tačiau nei teismo sprendimo teisingumo, nei teismo neutralumo ir pasitikėjimo teismais vertinimų nemažino pateikta informacija apie susikompromitavusį teisėją. Kad informacija apie susikompromitavusį teisėją nedarė įtakos žmonių pasitikėjimui teismais galėjo lemti žmonių korupcijos tolerancija, nes kaip J. Palidaukaitės ir A. Vaisvalavičiūtės (2005) teigia, visuomenė kai kuriais atvejais yra linkusi pateisinti smulkius korupcinius nusižengimus, visuomenė yra tiesiog pakanti korupcijai, o dar žiniasklaida užuot skatinusi visuomenės kovą su korupcija, sukelia tik jos totalinio paplitimo ir nenugalimumo įspūdį.

Mūsų tyrimo rezultatai rodo, kad skirstymo ir procedūrinio teisingumo bei pasitikėjimo teismais vertinimams neturėjo įtakos pateikiama teigiama informacija apie teismą ir jo priimtą sprendimą. Ši informacija nedidino nei skirstymo teisingumo: sprendimo teisingumo, nei procedūrinio teisingumo kriterijų: teismo neutralumo, teisėjo pastangų teisingai išnagrinėti bylą, teisėjo pagarbos, nei pasitikėjimo teismais vertinimo. Gauti rezultatai nepatvirtino prielaidos, kad žmonės teismų sprendimus vertina vadovaudamiesi žiniasklaidos suformuotu teismo sprendimo vertinimu (Hetherington, Smith, 2007), kad kai žiniasklaida aprašo teismą, kuris laikėsi tvirtai teisingumo principo ir įstatymų (Baird, Gangl, 2006), o teisėjai vadovaudamiesi įstatymais buvo objektyvūs (Ramirez, 2008), skirstymo ir procedūrinis teisingumas bus vertinamas teigiamai, to pasėkoje bus ir didesnis pasitikėjimas teismais. Rasti rezultatai nepatvirtina, kad teismų atitikimas teisingumo (tiek skirstymo, tiek procedūrinio) kriterijams didina pasitikėjimą teismais (Benesh, 2006; Burke, Leben, 2009; Cremer and Tyler, 2001; Tyler, 1989; Tyler 2001). Tačiau rezultatai rodo, kad žmonės daugiau pasitiki teismais ir daugiau teigiamai vertina teisingumą, kai jiems yra pateikta teigiama informacija apie teismą ir jo sprendimą negu tada, kai pateikiama neigiama informacija. Tai gali paaiškinti prielaida, kad žiniasklaida dažnai praneša visuomenei skandalingus,

išskirtinius, iškraipytus ir sensacingus nusikaltimus ir teismo sprendimus, žiniasklaida dažniausiai praneša tuos bylų atvejus, kuriuose teismai suklysta, priima klaidingus sprendimus, teisėjai paskiria neteisingas bausmes, nuteisia nekaltą žmogų ar išteisina kaltąjį ir dėl to, jau žmonės yra suformavę savo nuomonę apie teismus (Jones, Weatherburn, 2010; Nobles, Schiff, 2009). Taigi bet kokia neigiama informacija, pateikta žiniasklaidoje, apie teismus sutvirtina žmonių įsitikinimą, kad teismai yra neteisingi ir jais pasitikėti negalima (Elffers et al., 2007). Todėl būtų naudinga tolimesniais tyrimais ištirti žmonių įsitikinimus apie teismus ir teisėjus prieš atliekant eksperimentą ir po jo. Tada būtų galima sulygtinti žmonių nuomonę apie teismus prieš ir po eksperimento.

Taigi akivaizdžiai atsiskleidė, kad žiniasklaidoje pateikiama informacija apie neteisingą teismo sprendimą daugiau neigiamai veikė teisingumo vertinimus ir pasitikėjimą teismais. Ypač tai atsiskleidė palyginus tai su neutralia informacija ir informacija apie teisingą teismo sprendimą. Kad teisingumo kriterijai: sprendimo teisingumas, teismo neutralumas, teisėjo pastangos ir teisėjo pagarba, buvo vertinami daugiau teigiamai, kai buvo pateikta neutrali informacija, gali paaiškinti, kad vis dažniau skelbiama objektyvi, tiksli ir neutrali informacija apie teismo sprendimus, apie profesionalius teisėjų veiksmus bylų atžvilgiu, pakeistų visuomenės požiūrį į teismus teigiama linkme, tokia informacija didina žmonių pasitikėjimą teismų sprendimais, gerina teisingumo suvokimą ir taip didina pasitikėjimą teismais (Elffers et al., 2007; Jones, Weatherburn, 2009). Svarbu, kad žiniasklaida nesiimtų vertintojo vaidmens, tiesiog tiksliai ir objektyviai pateiktų informaciją, nes tai didina žmonių kritiškumą. Piliečiai geba labiau kritiškai pažvelgti į teismo procesą, patys pradeda vertinti jį (Baird, Gangl, 2006). Tačiau informacija apie susikompromitavusį teisėją darė neigiamą įtaką tik keliems procedūrinio teisingumo vertinimams: teisėjo pastangos teisingai išnagrinėti bylą, teisėjo pagarba, tačiau nei skirstymo teisingumo, nei teismo neutralumui, nei pasitikėjimui teismais ši informacija neturėjo įtakos. Taip pat įtakos teisingumo vertinimui bei pasitikėjimui teismais neturėjo įtakos teigiama informacija, ji nedidino pasitikėjimo teismais, nedidino teisingumo vertinimų.

Šio eksperimentinio tyrimo rezultatai turi būti vertinami atsargiai. Tam, kad būtų galima tvirtai teigti, jog eksperimente nustatyti dėsningumai galioja ir už eksperimentinės situacijos ribų, būtina atrastus dėsningumus patikrinti kitais metodais.

IŠVADOS

1. Informacija pateikiama žiniasklaidoje daro įtaką žmonių pasitikėjimui teismais.
2. Pateikiama informacija apie neteisingą teismo sprendimą neigiamai veikia teisingumo vertinimus ;
3. Pateikiama informacija apie neteisingą teismo sprendimą neigiamai veikia pasitikėjimą teismais;
4. Pateikiama informacija apie teisėjų korupciją turėjo neigiamos įtakos keliems procedūrinio teisingumo kriterijams: teisėjo pastangų ir teisėjo pagarbaus elgesio, vertinimams;
5. Pateikiama informacija apie teisėjų korupciją neturėjo įtakos pasitikėjimui teismais;
6. Sprendimo teisingumą pabrėžianti informacija neturi įtakos teisingumo vertinimui ir pasitikėjimui teismais.
7. Sprendimo teisingumą pabrėžianti informacija nedidina teisingumo vertinimų ir pasitikėjimo teismais.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Baird V.A., Gangl A. Shattering the Myth of Legality: The Impact of the Media's Framing of Supreme Court // *Political Psychology*. 2006, Vol. 27, p. 597-614.
2. Benesh S. C. Understanding Public Confidence in American Courts // *Journal of Politics*. 2006, vol. 68, p. 697-707.
3. Benesh S. C., Howell S. E. Confidence in the Courts: a comparison of users and non-users // *Behavioral Sciences & the Law*. 2001, vol. 19, p. 199-214.
4. Bielinis L. *Visuomenė, valdžia ir žiniasklaida*. Vilnius: Eugrimas, 2005.
5. Bogoch B., Holzman-Gazit Y. Mutual Bonds: Media Frames and the Israeli High Court of Justice // *Law & Social Inquiry*. 2008, vol. 33, p. 53-87.
6. Burke K., Leben S. The evolution of the trial judge from counting case dispositions to a commitment to fairness // *Widener Law Journal*. 2009, vol 18, p. 397-413.
7. Cremer D., Tyler R. T. The Effects of Trust in Authority and Procedural Fairness on Cooperation // *Journal of Applied Psychology*. 2007, vol. 92, p. 639-649.
8. Česnuitė V. Socialinio statuso įtaka pirmosios šeimos kūrimui Lietuvoje // *Filosofija. Sociologija*. 2004, nr. 2, p. 46-51.
9. Elffers H., Keijser W.J., Koppen P.J., Haeringen L. Newspaper juries: A field experiment concerning the effect of information on attitudes towards the criminal justice system // *Journal of Experimental Criminology*. 2007, vol. 3, p. 163-182.
10. Easton E. B. The Press as an Interest Group: Mainstream Media in the United States Supreme Court // *UCLA Entertainment Law Review*. 2007, vol. 14, p. 247-263.
11. Fuks E. Politinių temų pristatymas Lietuvos dienraščiuose // *VU KF SMD Konferencijos rinktiniai darbai*. 2010, vol. 1, p. 48-56.
12. Greene S.S. Keeping it out of the courtroom: Differences in trust and utilization of courts between poor whites and african americans // Paper presented at the annual meeting of the American Sociological Association Annual Meeting, 2007.
13. Giddens A. *Sociologija*. Kaunas: UAB „Poligrafija ir informatika“, 2005.
14. Hetherington J. M., Smith L. J. Issue Preferences and Evaluations of the U.S. Supreme Court // *Public Opin Q*. 2007, vol. 71, p. 40-66.
15. Holtz C. B., Harold M. C. Fair today, fair tomorrow? A longitudinal investigation of overall justice perceptions // *Journal of Applied Psychology*. 2009, vol 94, p. 1185-1199.
16. Yakovlevo M., Reilly R. R., Werko R. Why Do We Trust? Moving Beyond Individual to Dyadic Perceptions // *Journal of Applied Psychology*. 2010, vol. 95, p. 79-91.

17. Jones C., Weatherburn D. Public Confidence in the NSW Criminal Justice System: A Survey of the NSW Public// *Australian & New Zealand Journal of Criminology*. 2010, vol. 43, p. 506-525.
18. Juozaitienė L. Socialinio kapitalo samprata ir komponentų tyrimas // *Profesinės studijos: teorija ir praktika*. 2006, nr. 2, p. 55-63.
19. Justickis V. *Bendroji ir teisės psichologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
20. Justickis V., Valickas G. *Procedūrinis teisingumas Lietuvos kriminalinėje justicijoje ir alternatyvios justicijos modelių taikymas*// *Mokslinė tyrimo ataskaita*. Vilnius: Vilniaus Universitetas, 2004.
21. Kuconis P., Nekrošius V. *Teisėsaugos institucijos*. Vilnius: Justitia, 2000.
22. Kučinskė I. Elito įvaizdžio formavimo ypatumai Lietuvos žiniasklaidoje// *Sociologija. Mintis ir veiksmas*. 2005, vol. 2, p. 55-74.
23. Laurinavičius A. Teisėjo elgesio ir sprendimo prognozės sąveika vertinant procedūrinį teisingumą // *Psichologija*. 2005, vol. 32, p. 87-101.
24. Lount B. R. The Impact of Positive Mood on Trust in Interpersonal and Intergroup Interactions// *Journal of Personality and Social Psychology*. 2010, vol. 98, p. 420-433.
25. Mayer M. D., Greenbaum L. R., Kuenzi M., Shteynberg G. When Do Fair Procedures Not Matter? A Test of the Identity Violation Effect// *Journal of Applied Psychology*. 2009, vol. 94, p. 142-161.
26. Meilutytė A. *Ar įmanoma pagerinti Lietuvos Teismų darbą?* Kaunas: Kalendorius, 2008.
27. Nobles R., Schiff D. Public Confidence in Criminal Justice: The Lessons from Miscarriages of Justice// *The Howard Journal*. 2009, vol. 48, p. 461-471.
28. Pahis S. Corruption in Our Courts: What It Looks Like and Where It Is Hidden// *The Yale Law Journal*. 2009, p. 1900-1943.
29. Palidauskaitė J., Vaisvalavičiūtė A. Antikorupcinio švietimo Lietuvoje svarba. Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakultetas, 2005.
<http://smf.su.lt/documents/konferencijos/Galvanauskas%202005/2005%20m.%20leidinys/Palidauskaite_Vaisvalaviciute.pdf> [žiūrėta 2011-02-20].
30. Patterson O. Liberty against the democratic state: on the historical and contemporary sources of American distrust // *Democracy and trust*. 1999, p. 151-207.
31. Pivorienė J. Vaiko, kaip viešosios informacijos objekto, vaizdavimas internetinėje žiniasklaidoje// *Socialinis Darbas*. 2009, vol. 8, p. 44-50.
32. Porter S., England L., Juodis M., Brinke L., Wilson K. Is the Face a Window to the Soul? Investigation of the Accuracy of Intuitive Judgments of the Trustworthiness of Human Faces// *Canadian Journal of Behavioural Science*. 2008, vol. 40, p. 171-177.

33. Ramirez M. D. Procedural perceptions and support for the U.S. Supreme Court // *Political Psychology*. 2008, vol. 29, 675-697.
34. Randakevičienė I. Kai kurie teismo nuosprendžio sampratos probleminiai aspektai // *Socialinių mokslų studijos*. 2009, vol. 4, p. 261-277.
35. Reeves R. A. Do Judges Have an Obligation to Enforce the Law?: Moral Responsibility and Judicial-Reasoning // *Law and Philosophy*. 2010, vol. 29, p. 159-187.
36. Rose R. M., Ellison Ch., Diamond S. Sh. Preferences for Juries Over Judges Across Racial and Ethnic Groups // *Social Science Quarterly*. 2008, vol. 89, p. 372-391.
37. Staton J. K. Constitutional Review and the Selective Promotion of Case Results // *American Journal of Political Science*. 2006, vol. 50, p. 98-112.
38. Sztompka P. Trust – a sociological theory. UK: Cambridge University Press, 1999.
39. Šindeikis A. Teismų procesinių sprendimų nuasmeninimo konstitucingumo problemos // *Jurisprudencija*. 2009, vol. 3, p. 41-58.
40. Šumskas A. Kai kurios teismų problemos ir jų atspindys visuomenės informavimo priemonėse // *Teisminė valdžia ir visuomenė: konferencija skirta Europos Tarybos 50-mečiui paminėti*. Vilnius : Lietuvos žmogaus teisių centras, 1999, p. 82-94.
41. Terwel W. B., Harinck F., Ellemers N., Daamen L. D. D. Voice in Political Decision-Making: The Effect of Group Voice on Perceived Trustworthiness of Decision Makers and Subsequent Acceptance of Decisions // *Journal of Experimental Psychology*. 2010, vol. 16, p. 173-186.
42. Tyler R. T. The Psychology of Procedural Justice: A Test of the Group-Value Model // *Journal of Personality and Social Psychology*. 1989, vol. 57, p. 830-838.
43. Tyler R. T. Public Trust and Confidence in Legal Authorities: What Do Majority and Minority Group Members Want from the Law and Legal Institution? // *Behavioral Sciences and the Law*. 2001, vol. 19, p. 215-235.
44. Trumpulis U. Teisėtumo Principo Taikymas Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo Praktikoje kaip Teisingumo Įvykdymo Prielaida // *Jurisprudencija*. 2007, vol. 12, p. 75-80.
45. Tureikytė D. Pasitikėjimas Teismais Lietuvoje: Visuomenės Nuomonė // *Teisminė valdžia ir visuomenė: konferencija skirta Europos Tarybos 50-mečiui paminėti*. Vilnius : Lietuvos žmogaus teisių centras, 1999, p. 95-109.
46. Uslaner M. E. Varieties of Trust // *European Journal of Political Research*. 2005, vol. 69.
47. Uznieinė R. Medijinis ugdyimas: švietimas, lavinimas ir mokymas apie žiniasklaidą. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2009.

48. Valančius V. Ar Teismas gali patikti visiems // Teisminė valdžia ir visuomenė: konferencija skirta Europos Tarybos 50-mečiui paminėti. Vilnius : Lietuvos žmogaus teisių centras, 1999, p. 17-23.
49. Žakaitis P., Puškorienė J. Pedagogų pasitikėjimo savimi ir perdegimo sindromo raiškos sąsajų ypatumai // Ugdymo Psichologija. 2007, vol. 18, p. 46-54.
50. Žiliukaitė R. Pasitikėjimas: nuo teorinių išvalgų empirinės analizės link // Kultūrologija. 2006, vol. 13, p. 205-253.
51. White A. K. Self-Confidence: A Concept Anglysis // Nursing Forum. 2009, vol. 44, p. 103-114.

PAPILDOMA LITERATŪRA

1. Čekanavičius V., Murauskas G. Statistika ir jos taikymai. Vilnius: TEV, 2002. T.2.
2. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius : Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
3. Daugelis rinkėjų nusivylę valdžia, bet neapsisprendę, kuo ją keisti // Lietuvos rytas, 2010, lapkričio 20 d., Nr. 266, p. 6-7.
4. Nacionalinė Teismų administracija, 2009. < <http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-teismu-sistema/>> [žiūrėta 2010-12-11].
5. Lietuvos Respublikos Konstitucija. 1992. < <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>> [žiūrėta 2011-01-10]
6. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis Kodeksas (su pakeitimais ir papildymais nuo 2003 gegužės 1 d.) < http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=111555> [pažiūrėta 2011-01-20]
7. Pulokas K. Pirmadienio mana: „Pasitikėjimas – pasiklovimas kitu“, 2003. < <http://www.skrynia.lt/modules.php?name=News&file=article&sid=280>>
8. Vaitkevičius R., Saudargienė A. Statistika su SPSS psichologiniuose tyrimuose. Kaunas: Vytauto Didžiojo Universitetas, 2006.

SANTRAUKA

ŽINIASKLAIDOJE PATEIKIAMOS INFORMACIJOS APIE TEISMŲ VEIKLĄ YPATUMŲ ĮTAKA PILIEČIŲ PASITIKĖJIMUI TEISMAIS

Šio darbo tyrimo *tikslas* – nustatyti žiniasklaidoje pateikiamos informacijos įtaką žmonių patikėjimui teismais.

Tyrimo dalyvavo trijų Kauno miesto universitetų 1 – 4 kursų studentai, iš viso 128 dalyviai. Žiniasklaidoje pateikiamos informacijos įtaka buvo nustatyta atlikus eksperimentą, kurio metu tyrimo dalyviams buvo pateikta darbo autorės sukurta stimulinė medžiaga. Stimulinė medžiaga sukurta vadovaujantis mokslinės literatūros ir žiniasklaidos priemonėse pateikiamų straipsnių apie teismus analize. Dalyviai pagal stimulinę medžiagą buvo suskirstyti į 4 eksperimento grupes po 32. Teisingumas ir pasitikėjimas teismais buvo vertinami A. Laurinavičiaus (2005) parengtomis 5, adaptuotomis šiam tyrimui, skalėmis, kurios matuoja: sprendimo teisingumą, teismo neutralumą, teisėjo pastangas, teisėjo pagarbą ir pasitikėjimą teismais. Tyrimo rezultatai parodė, kad žiniasklaidoje pateikiama informacija turi įtakos piliečių pasitikėjimui teismais. Žiniasklaidoje pateikiama neigiama informacija apie teismo sprendimą turi neigiamos įtakos ir teisingumo vertinimui, ir pasitikėjimui teismais. Taip pat rezultatai parodė, kad esant informacijai apie teisėjų korupciją žmonės neigiamai vertina kelis teisingumo kriterijus: teisėjų pastangas ir teisėjo pagarbą. Tačiau ši informacija neturėjo įtakos pasitikėjimui teismais. Taip pat nustatyta, kad sprendimo teisingumą pabrėžianti informacija neturi įtakos teisingumo vertinimui ir pasitikėjimui teismais. Sprendimo teisingumą pabrėžianti informacija nei didino, nei mažino teisingumo vertinimą ir pasitikėjimo teismais.

Raktiniai žodžiai: pasitikėjimas, teismai, žiniasklaida, teisingumas.

SUMMARY

INFLUENCE OF MEDIA COVERAGE ABOUT COURT'S ACTIVITIES ON CONFIDENCE IN THE COURTS

The aim of the study was to investigate information's presented in the media influence on citizens' confidence in the courts.

Three Kaunas universities 1 – 4 courses' students participated in the study, total 128. Influence of media coverage was found by experiment, in which author of the work created stimulative material was given to participants of the study. Stimulative material was created in accordance with the analysis of scientific literature and articles about the justice presented in media. Participants were divided into four experimental groups by stimulative material, in each group after 32 participants. Fairness and confidence in the courts have been assessed by A. Laurinavičius (2005) developed five scales that were adapted to this study and measure: fairness of outcome, the neutrality of the court, judge's efforts, the judge's respect and confidence in the courts. The results of the study showed that media coverage affects citizens' trust in the courts. Negative information about court's decision presented in the media has a negative impact on both evaluation of fairness and confidence in the courts. The result also showed that given information about corruption of judges people negative evaluate some criterion of fairness: judge's efforts and the judge's respect. But this information doesn't affect confidence in the courts. It was also established that highlighting information about fairness of outcome doesn't affect evaluation of fairness and confidence in the courts. This information doesn't increase evaluations of fairness and confidence in the courts.

Key words: confidence, courts, media, fairness.

PRIEDAI

1 priedas. „Neutralus“ straipsnis.

Kauno Apylinkės Teismas R.Gasiuliui skyrė penkerių su puse metų bausmę už pilnametės išžaginimą

Kauno Vyriausiojo policijos komisariato areštinės ir konvojavimo skyriaus vyr. policininkas R.Gasiulis buvo kaltinamas tuo, jog Kauno rajone, Lapių seniūnijoje panaudodamas fizinį bei psichologinį smurtą išžagino neseniai 18 metų sulaukusią kaunietę. Kauno rajono prokurorai R. Gasiuliui pateikė kaltinimus dėl išžaginimo bei seksualinio prievartavimo.

Susipažino baikerių vakarėlyje

Kauno policininkas, neseniai nusipirkęs motociklą, nuvyko į miesto pakraštyje vykusį vieno baikerių klubo renginį. Jame naujai iškeptas baikeris susipažino su trimis merginomis, kurių dvi buvo nepilnametės. Į tėvus tinkantis vyriškis netrukus įgavo merginų pasitikėjimą, sudarė rimto žmogaus įspūdį. Baigiantis šventei pareigūnas panorio motociklu į namus parvežti vyriausiąją merginą. Kartu buvusias dvi jos drauges pavėžėti pasiūlė kiti baikeriai.

Tyrimo metu surinkti duomenys leidžia manyti, kad tuo metu R.Gasiulis jau buvo sukūręs planą kaip pasinaudoti mergina. Liudininkų teigimu, baikeriams nusprendus važiuoti, jis darė viską, kad tik atsilikytų. Kai neliko liudininkų, policijos pareigūnas ant motociklo pasisodinęs būsimą auką nuvyko ne jos namų link, bet į Lapių miestelio pusę. Ten esančioje pamiškėje ji ir buvo išniekinta. Persigandusi abiturientė apie skriaudą iš pradžių tylėjo, nieko nesakė net savo tėvams. Tik kitą dieną ji viską papasakojo kartu baikerių šventėje buvusiai draugei, kraupią istoriją išgirdęs šios patėvis merginas nuvežė į policijos komisariatą. Netrukus Kauno rajono policijos komisariato kriminalinės policijos pareigūnai sulaukė sunkiu nusikaltimu įtariamą kolegą.

Teisme apklausta nukentėjusioji ir liudininkės

Kauno rajono apylinkės teisme ikiteisminio tyrimo teisėjai parodymus davė nukentėjusioji bei kartu su ja buvusios draugės. Bylą nagrinėjant teisme buvo remiamasi ikiteisminio tyrimo teisėjai duotais parodymais.

Teisme apklaustas buvo ir pats R.Gasiulis. Pareigūnas neneigė lytiškai santykiavęs su 18-mete. Tačiau jis neigė naudojęs smurtą, bandė įrodyti, kad pati nukentėjusioji panorio su juo pasimylėti. R.Gasiulis netgi sutiko būti patikrintas melo detektoriumi. Prietaiso duomenis po pokalbio su pareigūnu analizavę specialistai konstatavo, kad policininkas kalba netiesą, o nukentėjusioji mergina - teisybę.

Teismas skyrė penkerių su puse metų bausmę

Bylą išnagrinėjęs Kauno rajono apylinkės teismas nusprendė skirti kalėjimo bausmę ir nukentėjusiajai atlyginti 10 tūkst. litų neturtinę žalą. Buvęs Kauno policijos pareigūnas 47 metų Romualdas Gasiulis už grotų praleis penkerius su puse metų.

2 priedas. „Neteisingas sprendimas“ straipsnis

Kauno Apylinkės Teismas R.Gasiuliui skyrė penkerių su puse metų bausmę už pilnametės išžaginimą

Kauno Vyriausiojo policijos komisariato areštinės ir konvojavimo skyriaus vyr. policininkas R.Gasiulis buvo kaltinamas tuo, jog Kauno rajone, Lapių seniūnijoje panaudodamas fizinį bei psichologinį smurtą išžagino neseniai 18 metų sulaukusią kaunietę. Kauno rajono prokurorai R. Gasiuliui pateikė kaltinimus dėl išžaginimo bei seksualinio prievartavimo.

Susipažino baikerių vakarėlyje

Kauno policininkas, neseniai nusipirkęs motociklą, nuvyko į miesto pakraštyje vykusį vieno baikerių klubo renginį. Jame naujai iškeptas baikeris susipažino su trimis merginomis, kurių dvi buvo nepilnametės. Į tėvus tinkantis vyriškis netrukus įgavo merginų pasitikėjimą, sudarė rimto žmogaus išpūdį. Baigiantis šventei pareigūnas panorio motociklu į namus parvežti vyriausiąją merginą. Kartu buvusias dvi jos drauges pavėžėti pasiūlė kiti baikeriai.

Tyrimo metu surinkti duomenys leidžia manyti, kad tuo metu R.Gasiulis jau buvo sukūręs planą kaip pasinaudoti mergina. Liudininkų teigimu, baikeriams nusprendus važiuoti, jis darė viską, kad tik atsiliktų. Kai neliko liudininkų, policijos pareigūnas ant motociklo pasisodinęs būsima auką nuvyko ne jos namų link, bet į Lapių miestelio pusę. Ten esančioje pamiškėje ji ir buvo išniekinta. Persigandusi abiturientė apie skriaudą iš pradžių tylėjo, nieko nesakė net savo tėvams. Tik kitą dieną ji viską papasakojo kartu baikerių šventėje buvusiai draugei, kraupią istoriją išgirdęs šios patėvis merginas nuvežė į policijos komisariatą. Netrukus Kauno rajono policijos komisariato kriminalinės policijos pareigūnai sulaukė sunkiu nusikaltimu įtariamą kolegą.

Teisme apklausta nukentėjusioji ir liudininkės

Kauno rajono apylinkės teisme ikiteisminio tyrimo teisėjai parodymus davė nukentėjusioji bei kartu su ja buvusios draugės. Bylą nagrinėjant teisme buvo remiamasi ikiteisminio tyrimo teisėjai duotais parodymais.

Teisme apklaustas buvo ir pats R.Gasiulis. Pareigūnas neneigė lytiškai santykiavęs su 18-mete. Tačiau jis neigė naudojęs smurtą, bandė įrodyti, kad pati nukentėjusioji panorio su juo pasimylėti. R.Gasiulis netgi sutiko būti patikrintas melo detektoriumi. Prietaiso duomenis po pokalbio su pareigūnu analizavę specialistai konstatavo, kad policininkas kalba netiesą, o nukentėjusioji mergina - teisybę.

Teismas skyrė penkerių su puse metų bausmę

Bylą išnagrinėjęs Kauno rajono apylinkės teismas nusprendė skirti kalėjimo bausmę ir nukentėjusiajai atlyginti 10 tūkst. litų neturtinę žalą. Buvęs Kauno policijos pareigūnas 47 metų Romualdas Gasiulis už groty praleis penkerius su puse metų.

Kauno Apylinkės Teismas globoja žagintojus?

R.Gasiulis gavo penkerių su puse metų bausmę už du nusikaltimus, padarytus tuo pačiu metu, t.y. išžaginimas bei seksualinis prievartavimas (red. pastaba: minėta anksčiau straipsnyje). Pagal Baudžamojo kodekso 149 straipsnį už išžaginimą baudžiama laisvės atėmimu iki septynerių metų ir pagal 150 straipsnį už seksualinį prievartavimą iki šešerių metų. Tačiau teismas nusprendė, kad už du padarytus nusikaltimus vienu metu R. Gasiulis turi būti baudžiamas sušvelninta viena bausme, sudėjus abiejų nusikaltimų metus ir padalinus iš dviejų. Tokia logika vadovaujasi teismai, skiriant bausmes.

3 priedas. „Teisingas sprendimas“ straipsnis

Kauno Apylinkės Teismas R.Gasiuliui skyrė penkerių su puse metų bausmę už pilnametės išžaginimą

Kauno Vyriausiojo policijos komisaristo areštinės ir konvojavimo skyriaus vyr. policininkas R.Gasiulis buvo kaltinamas tuo, jog Kauno rajone, Lapių seniūnijoje panaudodamas fizinį bei psichologinį smurtą išžagino neseniai 18 metų sulaukusią kaunietę. Kauno rajono prokurorai R. Gasiuliui pateikė kaltinimus dėl išžaginimo bei seksualinio prievartavimo.

Susipažino baikerių vakarėlyje

Kauno policininkas, neseniai nusipirkęs motociklą, nuvyko į miesto pakraštyje vykusį vieno baikerių klubo renginį. Jame naujai iškeptas baikeris susipažino su trimis merginomis, kurių dvi buvo nepilnametės. Į tėvus tinkantis vyriškis netrukus įgavo merginų pasitikėjimą, sudarė rimto žmogaus išpūdį. Baigiantis šventei pareigūnas panorio motociklu į namus parvežti vyriausiąją merginą. Kartu buvusias dvi jos drauges pavėžėti pasiūlė kiti baikeriai.

Tyrimo metu surinkti duomenys leidžia manyti, kad tuo metu R.Gasiulis jau buvo sukūręs planą kaip pasinaudoti mergina. Liudininkų teigimu, baikeriams nusprendus važiuoti, jis darė viską, kad tik atsilikytų. Kai neliko liudininkų, policijos pareigūnas ant motociklo pasisodinęs būsima auką nuvyko ne jos namų link, bet į Lapių miestelio pusę. Ten esančioje pamiškėje ji ir buvo išniekinta. Persigandusi abiturientė apie skriaudą iš pradžių tylėjo, nieko nesakė net savo tėvams. Tik kitą dieną ji viską papasakojo kartu baikerių šventėje buvusiai draugei, kraupią istoriją išgirdęs šios patėvis merginas nuvežė į policijos komisariatą. Netrukus Kauno rajono policijos komisariato kriminalinės policijos pareigūnai sulaukė sunkiu nusikaltimu įtariamą kolegą.

Teisme apklausta nukentėjusioji ir liudininkės

Kauno rajono apylinkės teisme ikiteisminio tyrimo teisėjai parodymus davė nukentėjusioji bei kartu su ja buvusios draugės. Bylą nagrinėjant teisme buvo remiamasi ikiteisminio tyrimo teisėjai duotais parodymais.

Teisme apklaustas buvo ir pats R.Gasiulis. Pareigūnas neneigė lytiškai santykiavęs su 18-mete. Tačiau jis neigė naudojęs smurtą, bandė įrodyti, kad pati nukentėjusioji panorio su juo pasimylėti. R.Gasiulis netgi sutiko būti patikrintas melo detektoriumi. Prietaiso duomenis po pokalbio su pareigūnu analizavę specialistai konstatavo, kad policininkas kalba netiesą, o nukentėjusioji mergina - teisybę.

Teismas skyrė penkerių su puse metų bausmę

Bylą išnagrinėjęs Kauno rajono apylinkės teismas nusprendė skirti kalėjimo bausmę ir nukentėjusiajai atlyginti 10 tūkst. litų neturtinę žalą. Buvęs Kauno policijos pareigūnas 47 metų Romualdas Gasiulis už groty praleis penkerius su puse metų.

R. Gasiulis sulaukė pelnytos bausmės

Kauno rajono apylinkės teismas priėmė sprendimą išanalizavęs liudytojos ir aukos užrašytus parodymus, melo detektoriaus duomenis bei kaltinamojo R. Gasiulio parodymus, duotus bylos nagrinėjimo teisme metu. Auka nesutiko dalyvauti akistatoje dar kartą su savo skriaudėju ir tam, kad ji nepatirtų pakartotino streso, teisėjas sutiko nagrinėti bylą užrašytais aukos parodymais, duotais ikiteisminio tyrimo teisėjai.

Byla buvo išnagrinėta greitai, o sprendimas buvo priimtas vadovaujantis Aukščiausiojo Teismo praktika. R.Gasiulis buvo nubaustas už du Baudžiamojo kodekso straipsnius penkerių su puse metų laisvės atėmimo bausme. R. Gasiulis sulaukė realios ir pelnytos bausmės.

4 priedas. „Susikompromitavęs teisėjas“ straipsnis.

Kauno Apylinkės Teismas R.Gasiuliui skyrė penkerių su puse metų bausmę už pilnametės išžaginimą

Kauno Vyriausiojo policijos komisariato areštinės ir konvojavimo skyriaus vyr. policininkas R.Gasiulis buvo kaltinamas tuo, jog Kauno rajone, Lapių seniūnijoje panaudodamas fizinį bei psichologinį smurtą išžagino neseniai 18 metų sulaukusią kaunietę. Kauno rajono prokurorai R. Gasiuliui pateikė kaltinimus dėl išžaginimo bei seksualinio prievartavimo.

Susipažino baikerių vakarėlyje

Kauno policininkas, neseniai nusipirkęs motociklą, nuvyko į miesto pakraštyje vykusi vieno baikerių klubo renginį. Jame naujai iškeptas baikeris susipažino su trimis merginomis, kurių dvi buvo nepilnametės. Į tėvus tinkantis vyriškis netrukus įgavo merginų pasitikėjimą, sudarė rimto žmogaus įspūdį. Baigiantis šventei pareigūnas panorio motociklu į namus parvežti vyriausiąją merginą. Kartu buvusias dvi jos drauges pavėžėti pasiūlė kiti baikeriai.

Tyrimo metu surinkti duomenys leidžia manyti, kad tuo metu R.Gasiulis jau buvo sukūręs planą kaip pasinaudoti mergina. Liudininkų teigimu, baikeriams nusprendus važiuoti, jis darė viską, kad tik atsilikytų. Kai neliko liudininkų, policijos pareigūnas ant motociklo pasisodinęs būsimą auką nuvyko ne jos namų link, bet į Lapių miestelio pusę. Ten esančioje pamiškėje ji ir buvo išniekinta. Persigandusi abiturientė apie skriaudą iš pradžių tylėjo, nieko nesakė net savo tėvams. Tik kitą dieną ji viską papasakojo kartu baikerių šventėje buvusiam draugei, kraupią istoriją išgirdęs šios patėvis merginas nuvežė į policijos komisariatą. Netrukus Kauno rajono policijos komisariato kriminalinės policijos pareigūnai sulaukė sunkiu nusikaltimu įtariamą kolegą.

Teisme apklausta nukentėjusioji ir liudininkės

Kauno rajono apylinkės teisme ikiteisminio tyrimo teisėjai parodymus davė nukentėjusioji bei kartu su ja buvusios draugės. Bylą nagrinėjant teisme buvo remiamasi ikiteisminio tyrimo teisėjai duotais parodymais.

Teisme apklaustas buvo ir pats R.Gasiulis. Pareigūnas neneigė lytiškai santykiavęs su 18-mete. Tačiau jis neigė naudojęs smurtą, bandė įrodyti, kad pati nukentėjusioji panorio su juo pasimylėti. R.Gasiulis netgi sutiko būti patikrintas melo detektoriumi. Prietaiso duomenis po pokalbio su pareigūnu analizavę specialistai konstatavo, kad policininkas kalba netiesą, o nukentėjusioji mergina - teisybę.

Teismas skyrė penkerių su puse metų bausmę

Bylą išnagrinėjęs Kauno rajono apylinkės teismas nusprendė skirti kalėjimo bausmę ir nukentėjusiajai atlyginti 10 tūkst. litų neturtinę žalą. Buvęs Kauno policijos pareigūnas 47 metų Romualdas Gasiulis už grotų turėjo praleisti penkerius su puse metų.

Bausmę skyrė susikompromitavęs teisėjas

Po šio teismo pareikšti kaltinimai Kauno Apylinkės Teismo teisėjui dėl piktnaudžiavimo tarnybine teisėjo padėtimi, klastojus procesinius dokumentus, taip pat kaltinimas kyšininkavimu – už palankių procesinių sprendimų priėmimą savo nagrinėjamose bylose.

5 priedas. Anketa.

Gerb. Respondente,

MRU Socialinės politikos fakulteto psichologijos magistro studijų II kurso studentė Inga Bagdžiūnaitė kviečia Jus dalyvauti tyrime. Šiame klausimyne nėra teisingų ar klaidingų atsakymų, svarbi yra Jūsų nuomonė. Apklausa siekiama išsiaiškinti, koks yra Jūsų požiūris į teismus ir į kitus veiksnius, susijusius su jais. Visa surinkta informacija bus panaudojama tik moksliniais tikslais, rengiant baigiamąjį magistro darbą.

Pateikti klausimynai yra anoniminiai, todėl anonimiškumas garantuojams.

Dėkoju Jums už bendradarbiavimą!

.....
(data)

Jums labiausiai tinkantį variantą pažymėkite ženkleliu „+“, kur reikia apibrėžkite tinkamą variantą, kur reikia įrašykite skaitmenis arba žodžius:

1. Lytis: Vyras   Moteris

2. Amžius: _____

3. Koks Jūsų išsilavinimas:

- a) Aukštasis/nebaigtas aukštasis;
- b) Aukštesnysis/nebaigtas aukštesnysis;
- c) Spec. Vidurinis;
- d) Vidurinis;
- e) Nebaigtas vidurinis/ pagrindinis.

4) Ar Jūs turite ankstesnės asmeninės patirties bet kuriame Lietuvos Respublikos Teisme (dalyvavote kaip bylos ieškovas, nukentėjusysis, kaltinamasis, stebėtojas ar kt.)?

Taip   Ne

5) Ar Jūs domitės Lietuvos respublikos teismų veikla? Skaitote straipsnius internetiniuose portaluose, laikraščiuose ar žiūrite reportažus apie juos?

Taip   Ne

Perskaite Jums pateiktą straipsnį, prašome Jūsų toliau šioje anketoje išreikšti savo nuomonę dėl Lietuvos Respublikos Teismų.

Žemiau Jums yra išvardinti teiginiai apie teismą ir teisėjus, kurie yra minimi perskaitytame straipsnyje. Taip pat teiginiai apskritai apie Lietuvos Respublikos teismus. Atidžiai perskaitykite kiekvieną pateiktą teiginį ir nuspręskite, ar Jūs su tuo teiginiu „visiškai nesutinkate“, „nesutinkate“, „nei nesutinkate, nei sutinkate“, „sutinkate“ arba „visiškai sutinkate“. Jūsų nuomonę atitinkantį atsakymą apveskite (stenkitės kuo mažiau žymėti trečiąjį variantą: „nei nesutinku, nei sutinku“).

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei nesutinku, nei sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
1. Esu patenkintas Teismo sprendimu	1	2	3	4	5
2. Teismo priimtas sprendimas yra teisingas	1	2	3	4	5
3. Teisėjo priimtas sprendimas yra išmintingas ir atitinka esamą situaciją šioje byloje	1	2	3	4	5
4. Teismas nebuvo suinteresuotas kurio nors bylos dalyvio laimėjimu	1	2	3	4	5
5. Teismas sprendamas bylą rėmėsi vien tik faktais	1	2	3	4	5
6. Teismas bylos šalims suteikė vienodas galimybes	1	2	3	4	5
7. Teisėjas įsigilino į bylos esmę	1	2	3	4	5
8. Teisėjas stengėsi teisingai išspręsti bylą	1	2	3	4	5
9. Teisėjas įsigilino į bylos šalių parodymus	1	2	3	4	5
10. Teisėjas su bylos dalyviais elgėsi pagarbiai	1	2	3	4	5
11. Teisėjas su bylos dalyviais elgėsi mandagiai	1	2	3	4	5
12. Teisėjas rodė pagarbą žmogaus teisėms apskritai	1	2	3	4	5
13. Lietuvoje teismai visų žmonių bylas nagrinėja teisingai	1	2	3	4	5
14. Teismai Lietuvoje gerai gina pagrindines asmens teises	1	2	3	4	5
15. Teisėjai Lietuvoje yra sąžiningi	1	2	3	4	5
16. Teismų sprendimai Lietuvoje yra teisingi	1	2	3	4	5